

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Knihy nakladatelství Baobab pro děti předškolního věku
a jejich role v rozvoji čtenářství

Children's books from the Baobab publishing house for pre-schoolchildren
and their role in the development of the reading literacy

Bc. Petra Smutná

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, Ph.D.

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

2018

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Knihy nakladatelství Baobab pro děti předškolního věku a jejich role v rozvoji čtenářství* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 15. dubna 2018

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní PhDr. Veronice Laufkové Ph.D. za její cenné rady, podporu a ochotu, kterou mi po celou dobu psaní mé diplomové práce poskytovala. Děkuji i respondentům z řad rodičů a učitelek mateřských škol, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

V neposlední řadě děkuji svým dětem Kristýně a Tomovi za jejich trpělivost.

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je popsat specifika nakladatelství Baobab ve vztahu ke knihám pro děti předškolního věku a zjistit, jaký je názor rodičů i pedagogických pracovníků mateřských škol na vybrané knihy z tohoto nakladatelství, na jejich obsah i výtvarné zpracování.

V teoretické části popisuji a vysvětluji základní pojmy týkající se čtenářské pregramotnosti a nastiňuji současnou situaci na knižním trhu pro děti, zejména předškolního věku, tedy ještě nečtenáře. Zaměřila jsem se na malé alternativní nakladatelství Baobab, jeho produkci knih pro děti a nominace a ocenění těchto knih v literárních soutěžích.

V empirické části jsem prostřednictvím dotazníků pro rodiče (celkem 41 vyplněných dotazníků) zjišťovala povědomí a názor na výše zmiňované nakladatelství a dále na konkrétní knihy, které díky Baobabu spatřily světlo světa, konkrétně na knihu *Jak zvířata spí*, *Šmalcova ABECEDA* a *Z domu a zahrady*. Rovněž jsem vedla rozhovory s pedagogickými pracovníky mateřské školy (celkem 7 učitelek) a zjišťovala také jejich znalosti v oblasti nakladatelství Baobab a jejich názory na vybrané knihy. Ukázalo se, že všechny učitelky nakladatelství znaly, na rozdíl od rodičů. Potvrdilo se, že ačkoliv knihy vydané v tomto nakladatelství získaly několik ocenění, zejména za výtvarnou složku, dospělí na jejich tvorbu mají ambivalentní, až negativní názory. Knihy považují za originální, designové, ale mnohdy až za nevhodné pro děti předškolního věku, byť obsahují dětem srozumitelný text.

KLÍČOVÁ SLOVA

dítě předškolního věku, nakladatelství Baobab, literatura pro děti předškolního věku, čtenářství, ilustrace dětské knihy, kvalita dětské knihy, nakladatelství, knižní trh, knižní festival Tabook, ocenění literatury

ABSTRACT

The aim of this diploma thesis is to describe the uniqueness of the Baobab publishing house books for pre-school children and to find out what is the opinion of parents and pre-school teachers on selected books from this publishing house, on their content and on their graphic design.

In the theoretical part I describe and explain the basic concepts of the reading literacy. I also devote to the contemporary situation in the book market for children, especially pre-school children, mostly non-readers. I focus on a small alternative publishing house called Baobab, its book production for children in general, and on its awarded books.

In the empirical part I interviewed parents (41 returned questionnaires altogether) about their awareness and opinion on the Baobab publishing house and on selected books published by Baobab, namely *Jak zvířata spí* (How Animals Sleep), *Šmalcova ABECEDA* (Šmac's Alphabet) and *Z domu a zahrady* (From the House And the Garden). I also interviewed 7 pre-school teachers to find out about their awareness of the Baobab publishing house and about their opinion on the selected books. Unlike the parents, all teachers had known the publishing house. It was proved that although the publishing house was awarded several prizes for its children's books (especially for the graphic design), the adults have ambivalent, if not negative, opinions on the Baobab books. They consider the books imaginative and with an original design, however in many cases unsuitable for pre-school children - even though the book texts are understandable for children.

KEYWORDS

pre-school child, Baobab publishing house, books for pre-school children, reading literacy, children's book illustrations, quality of children's books, publishing house, book market, Tabook book festival, literature awards

Obsah

Úvod a cíl práce	9
I. Teoretická část	11
1 Dítě předškolního věku	11
1.1 Předškolní věk	11
1.2 Kognitivní vývoj dítěte předškolního věku	11
1.3 Řeč	12
1.4 Představivost a fantazie	13
2 Čtenářská gramotnost	14
2.1 Gramotnost	14
2.2 Čtenářská gramotnost a čtenářská pregramotnost	15
3 Mateřská škola a její úloha v rozvoji čtenářské pregramotnosti	19
3.1 Kompetence učitelky mateřské školy v oblasti čtenářské pregramotnosti	22
4 Rodina a její role v rozvoji čtenářství	23
4.1 Význam komunikace v rodině při rozvíjení vztahu ke čtenářství	24
4.2 Možnosti rodinné výchovy při podpoře čtenářské gramotnosti	24
5 Literatura pro děti předškolního věku	26
5.1 Význam pohádky při rozvíjení čtenářské pregramotnosti	26
5.2 Stručná historie dětské literatury	27
5.3 Knižní produkce pro děti po roce 1989 v ČR	29
5.4 Typologie dětských knih pro předškolní věk	30
6 Ilustrace v dětské knize	33
6.1 Historie ilustrace knih pro děti v Čechách	33
6.2 Současná ilustrace knih pro děti v Čechách	39
7 Nakladatelství	43
7.1 Nakladatelství Baobab	43
8 Vybraná ocenění za kvalitní dětskou literaturu	46

II. EMPIRICKÁ ČÁST	51
9 Cíl empirické části	51
10 Výzkumné otázky	51
10.1 Typologie knih pro předškolní věk z nakladatelství Baobab	52
10.2 Dotazníkové šetření mezi rodiči	57
10.2.1 Místo a čas dotazníkového šetření	59
10.2.2 Charakteristika respondentů - rodičů	60
10.2.3 Výsledky a jejich interpretace	64
10.2.4 Interpretace názorů respondentů - rodičů: Názory na knihy <i>Jak zvířata spí</i> , <i>Z domu a zahrady</i> , <i>Šmalcova ABECEDA</i>	66
10.3 Rozhovor s učitelkami mateřských škol	69
10.3.1 Charakteristika respondentů – učitelek mateřských škol	69
10.3.2 Tazatelské otázky pokládané učitelkám mateřských škol	69
10.3.3 Výsledky a jejich interpretace	70
10.3.4 Interpretace názorů respondentů - učitelek: Názory na knihy <i>Jak zvířata spí</i> , <i>Z domu a zahrady</i> , <i>Šmalcova ABECEDA</i>	72
10.4 Souhrn výsledků dotazníkového šetření mezi rodiči a rozhovorů s učitelkami mateřských škol v grafické podobě	74
10.5 Práce s knihou Jiřího Dvořáka <i>Jak zvířata spí</i> v mateřské škole	80
11 Závěr	86
12 Seznam použitých informačních zdrojů	90
13 Seznam příloh	94
Příloha I.	95
Příloha II.	98
Příloha III.	113
Příloha IV.	116
Příloha V.	117

Příloha VI.....	118
Příloha VII.	120

„Když se řekne dětská knížka, vzpomenu si na svou babičku. Četla mi u oběda. To ona rozsvěcovala majáky a já jsem jako malý pospíchal ze školy, protože jsem se nemohl dočkat, jak bude rozečtený příběh pokračovat. U těch obědů jsem se poprvé stával Jarkou Metelkou, profesorem Aronnaxem, Rudým gentelmanem nebo Yanem ze Dvou divochů. A tak bych všem, nejen dětským čtenářům, přál, aby i jim ve chvílích, kdy se ocitnou v tmách, a ztroskotání se zdá nevyhnutelné, zazářil v dálce maják. Knížka, která zažene strachy, zaplaší smutek, ukáže směr, pomůže najít řešení, pohladí, rozesměje... S knížkou se bude snadněji proplovat mělčinami a útesy všedních dnů.“ (Mandys, 2013, s. 6)

Úvod a cíl práce

Knihy se stávají našimi společníky od raného dětství. Snad každý člověk si jistě vzpomene na knížku, která ho v dětství doprovázela, se kterou vyrůstal a která zůstala zapsána v jeho duši, ať už to bylo leporelo, knížka s říkadly nebo s pohádkami.

V teoretické části své diplomové práce se zaměřuji na oblasti, s nimiž pracuji v empirické části, a to zejména na zachycení mezníků týkajících se vývoje dítěte v předškolním věku, v rozvoji čtenářství a v oblastech souvisejících se čtenářskou pregramotností a to nejen v mateřské škole, ale i v rodině.

Výběr vhodné knihy se vkusnými ilustracemi představuje jeden ze základních kamenů, který je velmi důležitý pro další rozvoj osobnosti budoucího čtenáře. Malé nakladatelství Baobab má již několik let v České republice svoje místo, knihy vydané v tomto nakladatelství jsou originální, neotřelé, výjimečné, alternativní, kontroverzní a převážně krásné, alespoň z mého pohledu. Najdeme mezi nimi i tituly, které jsou buď svým obsahem, nebo zpracováním velmi netradiční. Svědčí o tom i celá řada ocenění, která knihy nakladatelství Baobab získaly, zejména za výtvarnou část.

Z těchto faktů se zrodil **cíl mojí diplomové práce**, kterým je popsat specifika nakladatelství Baobab ve vztahu ke knihám pro děti předškolního věku, a zjistit, jaký je názor rodičů i pedagogických pracovníků mateřských škol na vybrané knihy z tohoto

nakladatelství, na jejich obsah i výtvarné zpracování. Ke svému výzkumu jsem využila metodu dotazníku a polostrukturovaných rozhovorů.

I. Teoretická část

1 Dítě předškolního věku

1.1 Předškolní věk

Předškolní věk je termín, který označuje vývojové období dítěte od třetího roku života po vstup do základní školy. Obvykle dítě v tomto věkovém rozmezí navštěvuje mateřskou školu, ovšem základem je rodinná výchova, na kterou mateřská škola navazuje. Pedagogické teorie současné doby se shodují v tom, že rodinná výchova a rodinné prostředí jsou nejvýznamnějšími činiteli formujícími vývoj dítěte. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008)

Mertin (2011) říká, že rodina při rozvoji dítěte sice dominuje, dítě v předškolním věku už ovšem vítá i inspirativnost u vrstevníků. V tomto období se výrazně rozvíjí motorika jemná i hrubá stejně jako kognitivní a řečové dovednosti. Proto je velmi vhodné zařazení dítěte do skupiny vrstevníků. U nás je nejčastějším zařízením, které předškolní dítě navštěvuje, mateřská škola.

1.2 Kognitivní vývoj dítěte předškolního věku

Kognitivní vývoj je vývoj poznávacích funkcí u člověka během života. Zabývá se jím vývojová psychologie, která ho rozdělila do několika fází. V současné době existuje více teorií kognitivního vývoje, které se liší nejen počtem fází, ale i označováním a časovým vymezením. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008)

Vývoj inteligence dítěte se v předškolním období přenáší z úrovně předpojmové (tedy symbolické) do vyšší úrovně názorového (intuitivního) myšlení. Přesto jsou v myšlení dítěte jistá omezení, která mu nedovolují přemýšlet zcela logicky po krocích,

jež by mohly být v mysli opakovány a následně porovnávány. J. Piaget provedl řadu pokusů, kde se ve výsledcích ukazuje, že dítě je ještě v tomto věku vázáno na svůj názor.

Jak symbolické, tak i předoperační myšlení je také značně vázáno na vlastní činnost dítěte, jeho myšlení je tedy egocentrické, antropomorfní (polidšťující), magické (mění fakta podle svých přání) a artificialistické (všechno „ono“ se dělá). (Langmeier, J. a Krejčířová, D., 2006)

1.3 Řeč

Vývoj řeči a myšlení úzce souvisí s rozvojem čtenářské pregramotnosti. Rozvoj řeči a kognitivních procesů jsou ve vzájemné interakci. (Klenková, 2006) Egocentrická řeč (tedy řeč dítěte, která není určena jinému člověku) probíhá v období, kdy dítě komentuje konání či svoje záměry a je významným mezníkem ve vývoji řeči a myšlení. (Vágnerová, 1999) Vágnerová a Valentová (1994) uvádí, že vývoj řeči, zejména v jeho počátcích, souvisí rovněž s vývojem v oblasti senzorické a motorické, dále s rozvojem poznávacích procesů a se socializací.

Tříleté dítě je schopno plně pochopit obsah krátkého příběhu, pomocí otázek dokáže i vyprávět, o čem příběh byl. Děti v tomto věkovém období kladou otázky typu „Proč?“, které souvisí s rozvojem myšlení a se soustředěním na přímé souvislosti. (Vágnerová, Valentová, 1994) Trávníček (2007) zmiňuje, že dítě ve věku 3-4 roky si nechává převyprávět příběh z Večerníčku, který právě vidělo na televizní obrazovce. Vystává otázka: „Proč to vyžaduje?“ To proto, aby některé věci lépe pochopilo. Dítě se dožaduje vypravěče a to z toho důvodu, aby dotyčný dal věcem správný řád, zorganizoval příběh do přehledného sledu a hodnotové hierarchie. Zatímco pro film je charakteristické, že se jedná pouze o sled pohybujících se obrázků, zprostředkujících rychlou a plastickou představu, pro dítě jsou pouhou „věcí“ či objektem k pozorování. Dítě chce být součástí příběhu nebo vyprávění, proto touží po tom, aby mu příběh někdo zprostředkoval ještě vlastními slovy.

Tomášková (2015) klade důraz na to, že by dítě v předškolním věku mělo vnímat rozdíl mezi jednotlivými slovy, uvědomit si, že se slova skládají z jednotlivých slabik

a hlásek, umět určit počet slabik ve slově. Stejně tak by mělo umět větu rozložit na jednotlivá slova a rovněž určit počet slov ve větě.

1.4 Představivost a fantazie

Představivost a fantazie se rozvíjí na základě nejprve skutečně viděného, například prohlížením obrázkových knih, čteného, vyprávěním nebo čtením příběhů či skutečně prožitého. Dítě se tím postupně učí naplnit obrázky či slova představou. Fantazie se rozvíjí v předškolním věku, zhruba od tří let, kdy ji dítě využívá nejen při hrách, ale i ve skutečném životě. (Kammerer, 2007)

2 Čtenářská gramotnost

2.1 Gramotnost

Gramotnost v širším slova smyslu znamená číst a psát. Obvykle se získává v počátečních ročnících školního vzdělávání. Ve vyspělých zemích je gramotnost u 100 % obyvatelstva, v zemích třetího světa je naopak velmi nízká, dokonce méně než 60 %. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008)

Podle Wildové (2005) se pojem gramotnost vyvíjí v závislosti na požadavcích kladených na člověka v měnící se společnosti. Původní význam termínu gramotnost byla schopnost číst a psát, později se tyto dovednosti ještě rozšířily o dovednost provádět základní matematické (finanční) operace. V současné době se objevují i další označení gramotností podle toho, co je do obsahu gramotnosti zařazováno. Objevuje se gramotnost čtenářská, matematická, finanční, počítačová, cizojazyčná, přírodovědná, mediální aj.

Z pedagogického hlediska je vhodné třídění na gramotnost základní (basic literacy) a gramotnost funkční (funkcional literacy). Základní gramotnost označuje osvojení si čtení a psaní, zatímco funkční gramotnost představuje jejich využití pro práci s informacemi a rozličné způsoby komunikace. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008)

V České republice se s označením gramotnost (v současném pojetí) setkáváme v 90. letech 20. století díky Mezinárodnímu roku gramotnosti (1994) a také vlivem výzkumů čtenářské gramotnosti, jak mezinárodních, tak prováděných od roku 1994 i v České republice. Za všechny můžeme jmenovat mezinárodní výzkumy PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study, přeloženo jako Mezinárodní pokrok ve studiu gramotnosti čtení) (testování žáků 4. ročníků ZŠ) a PISA (Programme for International Student Assessment, přeloženo jako Mezinárodní hodnocení žáků) (testování patnáctiletých). (Wildová, 2005)

2.2 Čtenářská gramotnost a čtenářská pregramotnost

„Čtenářství a čtenářská gramotnost jsou nezbytnou součástí základní vzdělanosti moderního člověka. Pomáhají člověku orientovat se v dnešním neustále a rychle se měnícím světě a více, než kdy dříve patří k základním faktorům ovlivňujícím uplatnění jedince ve společnosti.“ (Šauerová, 2015, s. 5)

Čtenářská gramotnost má mnoho různých definic. Jedna z nich byla formulována v rámci mezinárodního výzkumu OECD PISA (Programme for International Student Assessment, tedy mezinárodní průzkum znalostí studentů organizovaný Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) v roce 2009 tak, že čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti. Definice, která zdůrazňuje i jiné aspekty čtenářské gramotnosti, byla vymezena Výzkumným ústavem pedagogickým (VÚP, 2011, str. 9): *„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.“* Tomášková (2015) pak charakterizuje čtenářskou gramotnost jako nejdůležitější gramotnost, neboť je prostředkem ke vzdělávání, k získávání nových vědomostí, dovedností, znalostí a zkušeností. Wildová (2011, str. 10) rovněž upozorňuje na důležité postavení čtenářské gramotnosti: *„Čtenářská gramotnost je v celku gramotností jedince považována za rozsáhlý komplex dovedností a kompetencí ovlivňující gramotnosti další.“*

Čtenářská gramotnost je tedy soubor vědomostí a dovedností každého člověka, který umožňuje zacházet s texty v běžné životní praxi. Jedná se nejen o čtenářské dovednosti (tzn. texty přečíst a rozumět jim), ale také o dovednost vyhledávat, porovnávat či zpracovávat informace obsažené v textu nebo také reprodukovat obsah textu apod. Čtenářská gramotnost českých žáků je ovšem silně závislá na sociálně ekonomickém stavu rodin. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008), jak dokládají výzkumy PIRLS a PISA, z nichž autoři Pedagogické encyklopedie vycházeli.

Roviny prolínající se ve čtenářské gramotnosti dle Národního ústavu pro vzdělávání:

1. vztah ke čtení - potěšení z četby a vnitřní potřeba číst
2. doslovné porozumění – dovednost dekódovat texty a budovat porozumění na doslovné úrovni díky dosavadním znalostem a zkušenostem
3. posuzování a hodnocení – vyvození závěrů, posuzování, kritické hodnocení z různých hledisek
4. metakognice – dovednost seberegulace, tj. umění přečíst ve správný čas správný titul a zvolit způsob jeho čtení (pro náladu nebo potřebu nebo poučení)
5. sdílení – sdílení prožitků, porozumění a pochopení s dalšími čtenáři
6. aplikace – využívání čtení k seberozvoji, zúročení čtení ve svém životě (http://www.nuv.cz/uploads/Publikace/vup/ctenarskagramotnost_final.pdf)

Homolová (2009) porovnává etapy dětského čtenářství s psychologickými etapami ontogeneze a dochází k závěru, že se z velké části shodují. Více dělení pracuje zejména se dvěma úrovněmi:

- úroveň předčtenářská: dítě samo nečte, ale s knihami se seznamuje
- úroveň čtenářská: dítě je aktivním čtenářem a jeho čtenářství se prohlubuje

Toman (1992) dělí etapy dětského čtenářství takto:

předčtenářská etapa: předškolní věk * mladší (do 3. let)

* starší (3-6 let)

čtenářská etapa: školní věk * mladší školní věk (prepubescence)

1. fáze (6-8 let)

2. fáze (9-10 let)

* starší školní věk (pubescence)

1. fáze (11-12 let)

2. fáze (13-15 let)

V předškolním a mladším školním věku je vývoj porozumění písmu (čtení a psaní) podle E. Ferreirové (Homolová, 2009) dělen na tyto etapy:

1. presylabické období: dítě zatím obsah textu nechápe, při hře na čtení používá předlohu jen jako dekoraci, „text“ interpretuje svým vlastním způsobem, hra na čtení je jen nápodobou.
2. sylabické období: dítě si uvědomí vztah mluvené a psané řeči.
3. alfabetické stadium: dítě již chápe význam abecedy, počátek čtení a psaní.

Jiné dělení rozvoje dětského čtenářství nabízí Havlínová: (Homolová, 2009)

1. dítěti se předčítá, protože ještě neumí číst.
2. dítě už umí číst a může číst samo.
3. dítě je už čtenářem a samo hledá svou cestu.

Šauerová (2015, s. 39) říká: *„Rozvíjení čtenářství a čtenářské gramotnosti je procesem dlouhodobým, aktivním a komplexním. Na rozvoji čtenářství jako podstatné součásti čtenářské gramotnosti se podílí celá řada faktorů, a to jak endogenních, tak exogenních.“*

Endogenní faktory jsou zejména osobnostní předpoklady dítěte, tedy hlavně temperament, flexibilita, schopnost adaptace na změny, vůle a později i čtenářské postoje a chování. Exogenními faktory rozumíme zejména socio-ekonomické prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, tzn. rodinné prostředí, školu, média, knihovny apod. (Šauerová, 2015)

Počátek dětského čtenářství začíná již v té fázi dítěte, kdy malý čtenář ještě nečte, ale naslouchá a vnímá s prohlížením knížky či nasloucháním pohádkovému příběhu apod. Základní zážitky, které takto spontánně vznikají, zasahují jak emoční oblast dítěte, tak zároveň rozvíjí zkušenosti dítěte.

„Za čtenářskou pregramotnost považujeme soubor postupně se rozvíjejících předpokladů pro čtení a psaní u dětí v široké době před nástupem do školy. Jedná se o komplex schopností, dovedností, postojů a hodnot potřebných pro zahájení a úspěšné rozvíjení čtenářské gramotnosti.“ (Kucharská, 2014, s. 40)

Čtenářská pregramotnost (tzn. gramotnost v předškolním věku) se vyvíjí od narození dítěte až do vstupu do základní školy. Je důležité již v tomto období vytvořit kladný vztah k psané řeči a stimulovat schopnosti a dovednosti, které umožní v budoucnosti se optimálně rozvíjet ve čtení a psaní. Největší důraz je kladen především na komunikaci, řeč a jazykové schopnosti a dovednosti a také na percepčně motorické a kognitivní funkce. (Kropáčková, Wildová, Kucharská, 2014)

3 Mateřská škola a její úloha v rozvoji čtenářské pregramotnosti

Cílem předškolní výchovy je harmonicky rozvinutá osobnost, aby se dítě v dalším vývojovém období bylo schopno dále vzdělávat. (Tomášková, 2015) Homolová (2009, s. 6) uvádí: „*Výchova dětského čtenáře na úrovni předčtenářské je velmi žádoucí. Péče o čtenářství dětí se institucionálně realizuje v podmínkách mateřské školy.*“

Již od osmdesátých let 20. století se předškolní pedagogika zabývá otázkami typu: co četba znamená v životě dítěte, v jakých podmínkách se čtenářství utváří, jak a kdy je vhodná literární a čtenářská výchova apod. V současné době je možné ještě připojit i výstupní kompetence, čtenářskou gramotnost a připravenost na roli čtenáře. (Homolová, 2009)

Mateřská škola hraje velmi důležitou a nezastupitelnou roli v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti. U dítěte je podporován rozvoj schopností, vědomostí, dovedností, trénink paměti, koncentrace pozornosti a soustředěnosti. Dítě je tedy připravováno na to, aby v budoucnu zvládlo plynulé čtení, zvládlo porozumění textu, dokázalo sdílet své prožitky při čtení, mělo kladný vztah ke knize a umělo využívat poznatky a vědomosti k učení. Proto se v předškolním vzdělávání klade důraz na rozvoj smyslů, zrakovou a sluchovou analýzu a syntézu, orientaci v prostoru a čase, pravolevou orientaci, hrubou i jemnou motoriku, řeč, komunikační schopnosti, kresbu, myšlení, představivost a fantazii. (Tomášková, 2015)

Rámcový vzdělávací program v oblasti týkající se rozvoje čtenářské pregramotnosti (dále RVP PV):

Dílčí vzdělávací cíle (tj. co učitel podporuje):

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnost, vytváření pojmů, mluvního projevu a vyjadřování)
- rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu

- osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické)

Vzdělávací nabídka (tj. co pedagog nabízí):

- hry se slovy, slovní hádanky
- společenské diskuse, rozhovory, vyprávění podle příběhů, podle skutečnosti, podle obrazového materiálu, podle vlastní fantazie aj.
- poslech čtených či vyprávěných příběhů
- přednes, recitace, dramatizace, zpěv
- prohlížení a „čtení“ knížek
- činnosti a příležitosti seznamující s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, kniha, audiovizuální technika)

Očekávané výstupy (tj. co dítě zpravidla dokáže na konci předškolního období):

- porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách)
- naučit se z paměti krátké texty (říkanky, písničky, pohádky apod.)
- sledovat a vyprávět příběh, pohádku
- vymyslet jednoduchý rým
- popsat situaci (skutečnou nebo podle obrázků)
- chápat slovní vtíp a humor
- projevovat zájem o knihy a soustředěně sledovat četbu

Rizika (tj. co ohrožuje prospěch vzdělávacích záměrů pedagoga):

- prostředí komunikačně chudé
- málo příležitostí k samostatným řečovým projevům dítěte (spontánním i řízeným) a slabá motivace k nim

- vytváření komunikativních zábran
- nedostatečná pozornost k rozvoji dovedností předcházejících čtení a psaní
- omezený přístup ke knížkám (RVP PV, 2004)

Nový RVP PV, aktualizovaný v lednu 2018, je doplněn (v oblasti čtenářské pregramotnosti) o pojmy gramotnost a pregramotnost. Tyto výrazy lze nalézt ve Slovníčku použitých výrazů. Problematika čtenářské pregramotnosti se objevuje ve stejném rozsahu jako v RVP PV 2004 a žádná změna se nedotýká ani obsahu vzdělávacích oblastí.

Tomášková (2015) klade důraz na to, aby mateřská škola zajišťovala čtenářsky podnětné prostředí pro rozvoj budoucího čtenáře. Dítě by měla mateřská škola rozvíjet a připravovat na vstup do školy. Dále uvádí, že každodenní předčítání je důležité zejména z dalších hledisek:

- vede děti k lásce ke knize, vztahu ke knize a radosti ze čtení;
- děti se seznamují s významem čtení, získají povědomí o tom, že kniha přináší poznatky a vědomosti;
- rozvíjí představivost, fantazii, paměť, řeč a myšlení;
- rozšiřuje aktivní a pasivní slovní zásobu, vyjadřovací a komunikační schopnosti;
- upevňuje soustředění a pozornost;
- rozvíjí sluchovou a zrakovou paměť;
- rozvíjí myšlení a paměť;
- zprostředkovává životní zkušenosti.

3.1 Kompetence učitelky mateřské školy v oblasti čtenářské pregramotnosti

Tomášková (2015, s. 7) uvádí, že: „*Učitelé ukazují směr, kterým by se měly rozvoj a vzdělávání každého jedince ubírat, mají děti pomáhat v jeho rozvoji. Měli by respektovat jeho individuální zvláštnosti, spolupracovat s rodiči a poskytovat jim smysluplnou pomoc.*“ Kropáčková, Wildová, Kucharská (2014) poukazují na to, že v současném kurikulu předškolní výchovy, tedy v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV), není jasně zpracována oblast rozvíjející dovednosti předcházející čtení. Učitelky mateřských škol se zaměřují především na rozvoj řečových schopností, jazykových dovedností, znalostí a dovedností předcházejících čtení a psaní, tj. například vyhledávání v encyklopediích.

Ke skutečnému rozvoji čtenářské pregramotnosti je nutné nezapomínat i na další roviny – porozumění textu (mluvenému i čtenému), domýšlení nedokončeného příběhu, zaujetí postoje k textu – vyvození závěru a poučení či hodnocení textu. (Kropáčková, Wildová, Kucharská, 2014).

Tomášková (2015) považuje za důležité, aby pedagogové v mateřských školách s ohledem na oblast rozvoje čtenářské pregramotnosti rozvíjeli zejména: orientaci v prostoru (například popis obrázků, kresba dle diktátu), řečové a komunikační dovednosti, smyslové vnímání (zraková diferenciacie, zraková analýza a syntéza, zraková paměť), sluchové vnímání (naslouchání, rozvoj fonematického sluchu, sluchová diferenciacie, sluchová analýza a syntéza, reprodukce rytmu), rozvoj hmatu, rozvoj představivosti a fantazie, rozvoj paměti, rozvoj myšlení, rozvoj motoriky a grafomotoriky. Učitel by měl být poučeným aktivním čtenářem, který je znalý (před)čtenářských charakteristik dětí (Homolová, 2009), orientuje se v dětské literatuře a dokáže vybrat správnou knihu, aby čtenáře či posluchače zaujala a byla pro ně přínosem.

4 Rodina a její role v rozvoji čtenářství

„Chceme-li hovořit o počátcích dětského čtenářství, musíme jít až k počátku těchto počátků, k té fázi života dítěte, kdy budoucí čtenář ještě nečte a s uměleckou slovesností se setkává postupně jinak, naslouchá jí nebo ji vnímá ve vizuálně akustickém spojení např. v televizi či prohlížení knižky souběžně s tím, jak mu někdo vypravuje pohádkový příběh apod.“ (Chaloupka, 1982, s. 62)

Podle Šauerové (2015) hraje rodina hlavní úlohu v rozvoji a vztahu dítěte ke knize a ke čtenářství. Vztah dítěte ke čtenářství je určen utvářením prvního vztahu dítěte ke knize, prvním setkáním se čtenářskými aktivitami, rozvíjením slovní zásoby i utvářením základů pro hodnotový systém v pozdějším životě. Rozhodující je také pozitivní sociální klima v rodině, společně strávený čas, socioekonomická situace rodiny (vzdělání rodičů, postavení v zaměstnání, příjem). Roli má rovněž styl výchovy a podpora čtenářství. Dále je nutné utváření vztahu ke knize, čemuž napomáhá přítomnost knihovny v domácnosti a rodič jako vzor (tj. rodič, který sám čte). Povzbuzujícími momenty jsou i společné návštěvy knihovny, výběr knížek, vytváření příznivé atmosféry v rodině, kdy je součástí i společné povídání o přečteném. To vše je zásadní pro rozvinutí budoucí čtenářské gramotnosti jedince.

Švrčková (2011) řadí mezi důležité aktivity v rodinném prostředí na úrovni raného věku tyto:

- říkadla, písničky a pohádky;
- poskytnutí prostoru dítěti pro manipulaci s knihou a výběr vhodných knížek od nejranějšího věku;
- návštěva dětských divadelních představení;
- minimalizace času stráveného u televizních programů;
- volba vhodných didaktických her rozvíjející slovní zásobu a tvořivost;
- podpora čtení mezi sourozenci;
- vymýšlení a domýšlení příběhů;

- práce s knihou.

4.1 Význam komunikace v rodině při rozvíjení vztahu ke čtenářství

Šauerová (2015) uvádí, že je nutné od raného dětství stimulovat dítě v komunikačních dovednostech, zejména v rodině. Ačkoliv se může stát, že dítě reaguje na komunikaci s rodičem neochotně, je potřeba, aby si dospělí i starší sourozenci v klidu s dítětem pravidelně povídali o tom, co se během dne událo. Tento způsob komunikace nejen přispívá k sepětí rodiny, ale zároveň i rozvíjí vyjadřovací schopnosti a rozvíjí fantazii ve slovním projevu.

Dětem v dnešní době často chybí kontakt s nejbližšími dospělými - s rodiči, chybí jim pohazení, podpora, pochvala, pravidla, mluvené slovo, večerní čtení nebo vyprávění či sdělování zážitků za celý den. Ačkoliv to nemusí být na první pohled patrné, toto vše rozvíjí čtenářskou pregramotnost. (Tomášková, 2015) *„Řeč a slovní zásobu rozvíjíme tím, že za každé situace s dítětem komunikujeme a všechny činnosti komentujeme, že slyší správný mluvní vzor od rodičů i od blízkých osob, že trpělivě odpovídáme dětem na jejich všetečné otázky.“* (Tomášková, 2015, s. 99) Díky emocionálním zážitkům si děti lépe pamatují vyprávěné nebo čtené příběhy. (Šauerová, 2015)

4.2 Možnosti rodinné výchovy při podpoře čtenářské gramotnosti

Podle Šauerové (2015) je v rodinné výchově velmi vhodné také vedení osobních deníků společných činností, jako jsou výlety, návštěvy divadel, společenských i rodinných akcí. Tvorba deníků podporuje nejen komunikaci, ale je i jednou z možností, jak utvářet pozitivní vztah ke knize. Dítě tak vnímá vznik knihy, manipulaci s ní, zároveň deníček slouží k připomenutí vzpomínek a emocionálních zážitků.

Další významnou aktivitou při utváření vztahu dítěte ke knize a ke čtenářství jsou návštěvy knihovny. V mnoha knihovnách je možné nejen prohlížet a půjčovat knihy, které by mohly být některým rodinám i finančně nedostupné, ale zároveň jsou i místem

setkávání, protože realizují množství programů, kterými se snaží zaujmout dětské čtenáře. Velmi dobrou osobní zkušenost mám s Husovou knihovnou v Praze 4, která často organizuje ve spolupráci s okolními školami pro širokou veřejnost vernisáže dětských prací, tvořivé dílny aj.

5 Literatura pro děti předškolního věku

Význam prvních slovních spojení podporují v raném stadiu převážně leporela, obrázkové publikace a omalovánky. Za dominantu slovesnosti Homolová (2009) považuje říkadlo. Jeho jazyk a rytmus jsou blízké dětskému zacházení s jazykem. Homolová (2009) dále uvádí, že věk mezi třetím a šestým rokem je velmi citlivým obdobím v životě dítěte. Zároveň je to i období začátku dětského čtenářství. U dítěte se projevuje potřeba fantazijní zážitkovosti a představivosti. Literatura (resp. její obsah) funguje jako příklad.

Lederbuchová (2002) říká, že dětská literatura vychází vstříc dětským zájmům, potřebám a schopnostem. Předškolní dítě je jiné než čtenář školního věku nebo pubescent, a proto musí být literatura pro děti předškolního věku velmi citlivě čtenářsky strukturována, aby text a obsah odpovídal jeho kognitivnímu i sociálnímu vývoji. Pokud se nesetká dítě s určitými tituly v odpovídajícím věku, nemusí potom být schopno překonat čtenářský nezájem o literaturu, ze které už „odrostlo“.

Podle Hyhlíka (1963) by dětské knihy určené pro předškolní věk měly být zaměřeny zejména na srovnávání, přirovnávání a zjišťování podrobností různých dějů, dětem ovšem rozumově přístupných. Literatura, která je určena dětem předškolního věku by měla odpovídat na otázky typu proč a jak. Vhodné jsou příběhy o odvaze, překonávání překážek apod. Knihy či příběhy takto zaměřené jsou pro dítě příkladem. (Homolová, 2009)

5.1 Význam pohádky při rozvíjení čtenářské pregramotnosti

„Pohádka: zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem“ (Mocná, Peterka a spol., 2004, s. 472)

Každý národ odrážel svůj způsob života ve fantazijním příběhu, který se předává z generace na generaci. V pohádkách si vybíráme svoje vzory, nacházíme dobro a zlo. Většina pohádek v sobě obsahuje i morální kodex. Dalším přínosem pohádek je i vymezení místa, kde je člověk doma (za devatero horami, či jiným příměrem, je svět, který nikdo

z nás nezná). V neposlední řadě se pak v pohádkách nenápadně předávají i tradice a zvyklosti daného národa. (Šauerová, 2015)

Trávníček (2007) uvádí, že pohádka je pro dítě hlavním zdrojem vyprávění i modelem pro vlastní pokusy. Pohádka vzbuzuje očekávání a tato očekávání také naplňuje, vzbuzuje zvědavost, napětí i následné uvolnění. Podle psychologů výše uvedené naplňuje potřebu nejen dětí, ale i dospělých. „*Je příznačné, že dítě nemá nikdy dost opakování a bude neoblomně trvat na totožnosti dojmu*“.(Trávníček, 2015, s. 33)Sigmund Freud toto chování charakterizuje jako princip slasti.

5.2 Stručná historie dětské literatury

Jak uvádí Mocná, Peterka a kol., (2004), ve světovém kontextu je za první dílo určené dětským čtenářům považována encyklopedie *Orbis sensualium pictus* Jana Amose Komenského vydaná v roce 1685 (v prvním vydání v latině, němčině, italštině a angličtině). Tato encyklopedie byla v témže roce přeložena i do maďarské a české mutace.

Literatura pro děti se dále utvářela od poloviny 18. století ruku v ruce s osvícenskými reformami, zavedením povinné školní docházky a objevováním dětského světa J. J. Rousseauem. Objevují se dětem určené obrazové knihy, antologie písní, bajek, mravoučných vyprávění, divadlo pro děti nebo i dětské časopisy.

Knihy pro předškolní věk byly reflektovány teprve od druhé poloviny 19. století. (Mocná, Peterka a kol. 2004). Začaly se objevovat autorské pohádky (Hans Christian Andersen, Lewis Carroll), romány pro dívky (Charlotte Bronteová), vědecká fantastika (Jules Verne) i próza s dětským hrdinou.

Česká literatury pro děti a mládež byla výrazně spjata s církevním a světským vychovatelstvím. Jejím úkolem bylo vštěpovat mravně výchovné zásady. Ještě ke konci 19. století převládal didaktismus. První a trvalou hodnotu v žánru autorské pohádky přinesli Karafiátovi *Broučci* (1876, výraznější ohlas mělo až druhé vydání po 19 letech). Významná díla vznikla v poezii pro děti (zejména J. V. Sládek, K. V. Rais, J. Kožíšek).

Postupně se dostávaly ke slovu i další žánry (historická próza díky V. B. Třebízskému či K. V. Raisemu) nebo dívčí román (*Svéhlavička* E. Krásnohorské). (Mocná, Peterka a kol., 2004). Od konce 19. a na počátku 20. století se knihy pro děti a mládež stávají velmi výnosnou oblastí literárního podnikání.

V první polovině 20. století nové trendy zastupuje moderní pohádková próza, například kniha *Medvídek Pú* (Alan Alexandr Milne), vydaná v roce 1928 i příběhová próza vycházející zejména ze sociálního prostředí tehdejší doby a z kamarádkého poměru vypravěče k dětskému adresátovi (Erich Kastner: *Emil a detektivové* (1928), Arkadij Gajdar: *Škola* (1930), Astrid Lindgrenová: *Děti z Bullerbynu* (1946). (Mocná, Peterka a kol. 2004)

Rovněž v Čechách se hovoří o 30. letech 20. století jako o zlatém věku literatury pro děti a mládež. Rozvíjela se autorská pohádka (zejména K. Čapek, E. Bass, V. Vančura, K. Poláček, V. Nezval, J. Lada, J. Čapek, O. Sekera), dobrodružná próza (F. Běhounek, E. Štorch), próza s dětským hrdinou (J. V. Pleva, F. Langer, M. Majerová, V. Řezáč) a vznikl český komiks. V době okupace se uchýlili k poezii pro děti autoři, jako byl F. Halas nebo F. Hrubín. Rozšířila se postupně i komerčně pojímaná populární produkce, která upřednostňovala zábavnou a oddechovou funkci. (Mocná, Peterka a kol., 2004)

Reissner (2015) uvádí, že komunistický režim v tehdejším Československu udržoval v letech 1948 – 1989 systém uzavřené společnosti, což mělo neblahý vliv mj. i na kulturní kvalitu prostředí a dotýkalo se i umění vč. literárního a výtvarného. Objevily se utilitární deformace pretextu (například ateistická verze *Broučků* nebo Plevova verze *Robinsona Crusoa*) i nadále v 50. letech tvořil pro děti F. Hrubín (*Špalíček veršů a pohádek*), V. Holan (*Bajaja*) nebo J. Seifert (*Maminka; Chlapec a hvězdy*). Prozaické pohádky a příběhy pro děti psal také E. Petiška (např. *Pohádkový dědeček*) a B. Říha (*Honzíkova cesta*). Uvolnění 60. let se v dětské literatuře projevilo expanzí nonsensově laděných autorských pohádek (A. Mikulka, M. Macourek, O. Hejná), obecně se dařilo autorské pohádce (například Werichovo *Fimfárum*, dílo V. Čtvrťka či L. Aškenazyho) i poezii pro děti (J. Kolář, Z. Šiktanc, P. Šrut, E. Frynta a další). (Mocná, Peterka a kol., 2004).

Na počátku osmdesátých let 20. století se na brněnské univerzitě, díky iniciativě Zdeňka Zapletala (český spisovatel a scénárista) a Bohumila Říhy (český spisovatel, zejm.

literatury pro děti a mládež), začal vytvářet prostor pro vznik specializovaného pracoviště - Ústavu pro literaturu a mládež. Zde se pravidelně setkávali k diskuzím literární historikové, teoretici, kritici a publicisté, začali se zde oživovat kontakty dříve zapovězených umělců (literátů, kritiků, výtvarníků a dalších). V této době také začal vycházet měsíčník *Zlatý máj* (dotovaný státem), který teoreticky i kriticky sledoval novou produkci, jak po stránce literární, tak výtvarné. V této době byla vylučována nejen díla zakázaných umělců, ale i určité skupiny námětů (komiksy, kniha se skautskou nebo náboženskou tematikou). Po roce 1989 pak přestala být vydavatelská činnost doménou státem řízených nakladatelství a umlčovaní autoři začali znovu publikovat. (Reissner, 2015)

5.3 Knižní produkce pro děti po roce 1989 v ČR

Od 90. let došlo k uvolnění nakladatelské konkurence a integraci do západní kultury. V praxi to znamenalo, že se na trhu objevovaly reedice, adaptovaná díla i nově vznikající literatura pro děti a mládež a přibýval podíl překladové literatury. Vycházet začala i starší díla pro děti dříve zakázaná či nevydávaná. (Mocná, Peterka a kol., 2004)

Po roce 1989 došlo k uvolnění knižního trhu. V krátkém čase se objevily stovky nakladatelství vydávajících množství starších i nových titulů. Oproti období do roku 1989 se počet nakladatelství zestonásobil. V devadesátých letech 20. století hovoří Malý a Nešpor (2015) o demonopolizaci a roztržitosti nakladatelských aktivit, což se projevilo především masivním nástupem často nekvalitní překladové literatury a literatury dříve omezované (komiksy, knihy s náboženskou nebo skautskou tematikou) či zakázaných autorů. Současná produkce knih je již převážně řízena požadavky knižního trhu.

Malý a Nešpor (2015, s. 82) rovněž upozorňují, že liberalizace knižního trhu byla spojena s komercializací, devalvací uměleckých hodnot a konvencionalizací, s nadprodukcí triviálního, antikvariátního a brakového čtiva i s projevy obchodní a redakční neserióznosti. Ta se projevovala například tak, že v knihách chyběla jména překladatelů či odpovědných redaktorů, vyskytly se dokonce případy překladatelských plagiátů.

V devadesátých letech vycházely často nevkusné adaptace známých textů a vyskytlo se i dublování produkce.

Přestože dětské knihy se těší značné popularitě, je mnohdy nezbytné, aby se na vzniku dětské ilustrované knihy podílel i stát, formou finančního příspěvku, případně je dotují sami nakladatelé z ostatních aktivit. Současný knižní trh je charakterizován nasyceností, až přesyceností spotřební literaturou. Do produkce knih výrazně vstupuje reklama a intermedializační procesy, které přenášejí námět v několika podobách - kniha, komiks, film, počítačová hra aj. (Malý, Nešpor, 2015, s. 13)

Enormní počet malých nakladatelství se postupně redukoval a otevřenost tuzemského trhu a hranic umožnila produkci nadnárodně působícím nakladatelstvím (například Egmont, který se orientuje na vydávání titulů spojených s televizní a filmovou produkcí - Walt Disney, Děsivá věda...). Tato nakladatelství přináší kvalitativně diskutabilní nabídku knih, která je však pro děti i jejich rodiče často poutavá. (Malý, Nešpor, 2015)

5.4 Typologie dětských knih pro předškolní věk

Podle Homolové (2009) je žánrová skladba knih pro předčtenářské a raně čtenářské období velmi různorodá. Typologie se vytváří podle míry zastoupení výtvarné (ilustrátorské) či slovesné složky. Homolová (2009) dělí knihy pro dětské čtenáře takto:

- **první typ:** publikace, kde výtvarný projev figuruje bez textu, například knížky – hračky, obrázkové knížky na prohlížení, leporela apod.
- **druhý typ:** publikace stimulativní a instruktivní pro estetické či jiné dovednosti, například omalovánky, vystřihovánky apod.
- **třetí typ:** publikace, v nichž stejně jako v prvním typu rovněž dominuje výtvarná složka, ale slovo se dostává do popředí zpravidla jako stručný doprovod k obrázkům, například příběhová leporela aj.
- **čtvrtý typ:** knížky, v nichž výtvarná a textová účast jsou vyvážené a v nichž se již uplatňují specificky literární žánry, například knížky veršů, drobná vyprávění ze života dětí, pohádky apod.

- **pátý typ:** publikace naučného charakteru (uměleckonaučný charakter mají v podstatě i všechny předchozí typy tvorby pro předškolní děti).

Logicky návazné typologické členění nabízí Gebhartová (1987). Typy, které rozlišuje, mají určitou návaznost na postupný rozvoj aktivit dítěte:

- První setkání s knihou bývá prostřednictvím leporela, obrázkové knížky – hračky. **První typ** je **obrazový**, kde výtvarný projev figuruje bez textu, a jehož námět navozuje didaktický i estetický záměr. Patří sem kniha-hračka, beztextová leporela z plastických či jiných materiálů, karty, kostky apod.
- **Druhý typ** je **hravě didaktický**, představuje knihy podněcujícího (stimulativního) charakteru pro estetické či jiné dovednosti, jsou to například omalovánky, domalovánky, vystřihovánky a jiné, kde obrázek opět představuje převahu nad textem.
- **Třetí typ** představují **obrazové knihy**, kde opět dominuje výtvarný projev, který je spolu s textem v umělecké symbióze. Autorka zároveň zdůrazňuje důležitost rozlišovat obrazovou knihu od obrázkové. V obrazové knize obrázek pouze doprovází děj. Text neverbalizuje to, co říká obraz. Český termín obrazová kniha vznikl překladem z německého termínu der Bilderbuch. Mezi obrazové knihy řadíme rozkládací či stránková leporela.
- **Čtvrtým typem** je **ilustrovaná (obrázková) kniha**. Opět zde najdeme text a obrázek vedle sebe. Ilustrace zde objasňuje literární příběh.
- **Pátým typem** jsou **sdužené tituly** nebo také publikace naučného charakteru. Kromě textu a obrázků mohou být knize přítomny i notové přílohy, metodické listy, gramofonová deska, CD apod.
- **Šestým typem** je dle autorky **neilustrovaná kniha**. Kniha, po které nejčastěji sáhneme, když budeme dětem předčítat. Nenajdeme zde ilustrace, ale jen text. Prostřednictvím tohoto typu se velice výrazně rozvíjí fantazie dítěte, které je schopné silněji vnímat přednášené podněty. V mateřských školách se tento typ publikace využívá ke zklidnění před odpočinkem, k navození nějaké situace či jako motivace předcházející určité aktivitě.

První setkání s knihou bývá prostřednictvím leporela, obrázkové knížky – hračky. Tato forma nejlépe vyhovuje úrovni motorického a psychického vývoje nejmenších dětí.

Za základ slovesnosti pro předškolní věk je považováno lidové říkadlo. Jde o krátká rytmická veršovaná rčení. Oblast prozaických textů zastupují nejčastěji pohádky. Nejoblíbenějším uměleckým prostředkem bývá personifikace (zosobnění, přenos lidských vlastností) a antropomorfizace (polidštění, přenos lidských rysů či podoby). (Mocná, Peterka a kol. 2004) Příběhová próza pro nejmenší děti pak často vychází ze životních zkušeností dítěte.

Poznávací a naučná kniha určená dětem předškolního věku má v sobě převahu beletristických prvků, ale mísí se i s žánry věcné literatury a encyklopedie. Tyto knihy motivují děti k samostatnému vzdělávání a poznávání reality.

Specifickým žánrem pro dětský věk je také bajka, která byla původně určena dospělým čtenářům či posluchačům. Moderní bajka pro děti se sbližuje s pohádkou. Jejím základem je alegorie, kdy zvířata mluví lidskou řečí a také mají lidské vlastnosti, které se pro ně stávají typické (například vychytralá liška, pyšný páv aj.). (Mocná, Peterka a kol., 2004)

6 Ilustrace v dětské knize

„Není již celá pravda, že dítě musí dostat epický obrázek, který je mu jasný na první pohled a nic více. Děti mají schopnost vnímat daleko více než dospělí, a hlavně jejich cit není svázán žádnými zkušenostmi. Je proto úlohou, aby tyto první zkušenosti byly jak možno hodnotné. Ovzduší a nálada obrázku je dětmi vždy okamžitě cítěna, ačkoliv ji nedovedou zařadit nebo vysvětlit.“ (Stehlíková, 1984, s. 55)

Ilustrace v dětských knihách je speciální obrazový doprovod knih pro děti, protože významově je mnohem podstatnější než u knih určených dospělým čtenářům. Ilustrační složka je pro dítě obvykle první a emočně důležitý aspekt, který je zaujme. (Reissner, 2015)

6.1 Historie ilustrace knih pro děti v Čechách

Většina vzdělávacích systémů, počínaje systémem Komenského, klade důraz na krásnou knihu, jako vysoce efektivní vzdělávací pomůcku zároveň upevňující estetické hodnoty. Navíc ilustrovaná kniha pomáhá také naplnit edukační, metodické a didaktické cíle. Na přelomu 19. a 20. století je ve střední Evropě patrná snaha o esteticky nadstandartní knihy, zejména ve vybraném okruhu vydavatelů.

Nedoceněnost ilustrace dětské knihy byla ovšem patrná relativně dlouho do minulého století. Otakar Pospíšil a Václav František Suk, kteří v roce 1924 vydali knihu *„Dětská literatura česká“*, věnovali ilustraci posledních šest z více než tří set stran a ilustrační tvorbu v této publikaci odsoudili. Estetickou stránku ilustrace vůbec nevnímali a neshledávali ji jako potřebnou součást díla. Považovali ji dokonce jen za formu psychologického osvěžení čtenáře. *„Účelem je podporovat obrazotvornost čtenářovu a přerušiti příjemně četbu, zvyšuje-li se napětí, poskytnout vnímavosti oddechu a odpočinku oku.“ (Reissner, 2015, s. 25)*

Termín obrázková kniha, někdy označovaná z němčiny převzatým slovem *bilderbuch*, používá Suk s Pospíšilem pro knihy určené malým dětem, které ještě neumějí

číst. Jazyková složka je zde potlačena výtvarným vyjádřením děje. V případě obrázkových knih uvádějí: „- nejsou to stejné ilustrace, jichž se užívá tam, kde text je hlavní věcí a obrázek zcela podružný...“ (Reissner, 2015, s. 27). Toto členění, kdy důsledně oddělují ilustrace v dětských knihách od kategorie obrázkové knihy (*Bilderbuch*), je dnes zcela neodůvodnitelné a nepoužívané.

Ačkoliv ilustrace knih pro děti se začaly objevovat už v novověku, v českém prostředí začaly knihy doprovázet až na začátku 19. století, resp. v době národního obrození. Do poloviny 19. století byly ovšem ilustrace knih v naší zemi spíše vzácností.

Na přelomu 19. a 20. století se nejvýrazněji zapsal do dějin české ilustrace vynikající kreslíř a malíř Mikoláš Aleš (1852-1913). Ilustrace se v této době významně rozšířila i u knih pro děti předčtenářského věku. Po první světové válce se mezi výtvarníky jako byl např. Hanuš Schwaiger, Adolf Kašpar či Josef Wenig výrazně zapsal i Josef Lada (1887-1957), který kromě výtvarného doprovodu knih komponoval i autorské knihy, například *O Mikešovi* (1934), *O chytré kmotře lišce* (1937), *Bubáci a hastrmani* (1939) nebo *Nezbedné pohádky* (1946).

Jednoduchým výtvarným rukopisem dokázal doprovodit knihy pro děti i dospělé také Josef Čapek (1887-1945), velmi intelektuálně zaměřený malíř a spisovatel, ilustrátor knih *Devatero pohádek* (1962), *Dášeňka čili život štěněte* (1933), kterou napsal Čapkův bratr Karel, nebo knižní grotesky, též určené dětem, *Klapzubova jedenáctka* (1922).

Dětský koutek v Lidových novinách vedl ve 30. letech Ondřej Sekora (1899-1967). Přispíval do něj jak svými texty, tak ilustracemi. Jeho slavný román *Ferda Mravenec* byl vydán v roce 1936, později navazují díla *Ferda Mravenec v cizích službách*, *Ferda v mraveništi* a další.

Velmi zásadně se do dějin ilustrace, nejen dětské, ale i odborné literatury zapsal Zdeněk Burian (1905-1981). Dodnes jsou velmi ceněná souborná vydání Julese Verna, Jamese Fenimora Coopera, Alexandra Dumase či Rudyarda Kiplinga i díky jeho ilustracím. Výtvarně doprovázel také knihy Karla Maye, Jacka Londona a dalších. Zdařile ilustroval rovněž reedice pravěkých příběhů z pera Eduarda Štorcha.

Dalším vynikajícím českým ilustrátorem byl Jiří Trnka (1912-1969), který svojí prací významně ovlivnil českou ilustraci v padesátých a šedesátých letech 20. století. Svou ilustrátorskou dráhu začal výtvarným doprovodem ke knize Josefa Menzela (1901-1975) *Miša Kulička v rodném lese* (1939). Tato kniha se stala ve své době převratem na knižním trhu. (Holešovský, 1989) Jak uvádí Reissner (2015), dokázal právě Jiří Trnka skvěle zpracovat prolínání klasické ilustrace, loutkového divadla a animovaného filmu. Jeho osobitý rukopis byl využit také k vytvoření dnes již legendárního příběhu *Špalíček* (1947), zpracovanému ve Studiu kresleného filmu. Zde vznikly i další snímky, například *Bajaja* (1950) nebo *Staré pověsti české* (1952). Jiří Trnka je autorem ilustrací u více než sta titulů, výtvarně doprovázel mj. knihy Františka Hrubína (1910-1971), například *Říkejte si se mnou* (1943), *Špalíček veršů a pohádek* (1960) nebo knihy Vítězslava Nezvala (1958) *Anička skřítek a slaměný Hubert* (1958) nebo *Věci, květiny, zvířátka a lidé* (1953). Trnka nezaměnitelně ilustroval i Pohádky bratří Grimmů nebo *Fimfárum* (1960) Jana Wericha (1905-1980). Jiří Trnka je také prvním českým laureátem Ceny Hanse Christiana Andersena, která mu byla udělena za ilustrace k Andersenovým pohádkám. Toto Trnkovo dílo pak Andersenova společnost označila za nejkrásnější dětskou knihu 20. století. (Holešovský, 1989)

Dle Holešovského (1982) rozvoj ilustrace v padesátých letech částečně zhatilo poválečné období a nástup socialismu. Navzdory kulturně – politickým omezením toto období přesto umožnilo velký rozmach ilustrace a typografické tvorby. V dětských knihách se již v této době prosadily ilustrace výrazově či obsahově přiměřené jednotlivým etapám vývoje dítěte. (Reissner, 2015)

Kamil Lhoták (1912-1990) byl malíř, grafik a ilustrátor, jehož tvorba je ovlivněna členstvím ve Skupině 42, kdy výtvarný projev byl vlastně „zachycením reality všedního dne“. Lhoták ilustračně doprovázel knihy, kde uplatnil své oblíbené motivy, tedy dopravní prostředky a jiné civilizační vymoženosti. Na svět tak díky němu přišly knihy *Na suchu i ve vzduchu* (1940), *Balon. Křídla. Vrtule.* (1948), *Kolo, motocykl, automobil* (1950), *Z dějin ponorky, torpéda a potápěčských strojů* (1956), na kterých se podílel nejen ilustrátorsky, ale je i jejich autorem. Kromě toho svojí prostou, snadno čitelnou ilustrací obohatil i knihu Marka Twaina *Dobrodružství Huckleberryho Finna* (1955).

Ilustrace Radka Pilaře (1931-1994) k příběhům o loupežnické rodině z lesa Řáholce *Rumcajs, Manka a Cipísek* už takřka zlidověly. Zajímavostí je, že nejprve vznikl pohádkový seriál k Večerníčku a až později byly příběhy vydány knižně (1970). Pilař též mj. doprovodil publikaci Markéty Zinnerové (1942) *Drak Mrak* (1972) a mnoho dalších.

Vývoj ilustrace u nás dále zásadním způsobem ovlivnila ne příliš rozsáhlá tvorba ilustrátora Stanislava Kolíbal (1925) a stala se inspirací pro začínající ilustrátory v šedesátých letech 20. století. Jeho tvorba je vždy originální a pro každé nové téma hledá individuální výtvarné řešení. Svoji ilustrátorskou dráhu Kolíbal začal kontroverzními ilustracemi ke knize *První strom pohádek z celého světa* (1958) a o rok později *Druhý strom pohádek z celého světa*. V knihách autoři Vladislav Stanovský (1922) a Jan Vladislav (1923-2009) shromáždili desítky textů a podařilo se jim sestavit jednu z esteticky nejpodněnějších sbírek, které v oblasti pohádek vůbec máme. Po vydání obou knih a výstavě ilustrací k publikacím se rozpoutala živá diskuze o tom, do jaké míry si může výtvarník dovolit experimentovat a zda může dítě rozumět novým, moderním směrům v ilustraci. Výtvarník se v ilustracích této knihy soustředil na detaily, které umístil do výrazně barevných čtvercových či obdélníkových ploch.

Knihu Vladislava Stanovského *O třech bratřích z Kalevaly a kouzelném mlýnku Sampo* z roku 1962 doprovodil Kolíbal rovněž odvážnými černobílými grafickými ilustracemi, které dokreslují tajemný příběh. Dalším významným Kolíbalovým ilustrátorským počinem byl doprovod ke knize *Křišťálové sestry* (1966), kdy kresby byly střídány s perokresbami i barevnými obrázky. Tato kniha byla oceněna v soutěži Nejkrásnější kniha ČSSR za rok 1966. Kolíbalova tvorba doprovázející dětské knihy pak pokračuje dalšími neformálními ilustracemi k *Pohádkám pro obě uši* (1978) spisovatele Jana Červenky nebo ke *Španělským pohádkám* (1983), které se zrodily z pera Václava Cibuly (1925 – 2009). (Hábová, 2008, Reissner, 2015)

Reissner (2015, s. 81) shrnuje význam Kolíbalova ilustrátorského díla takto: „*Kolíbal ilustrátor je osobností v kontextu českého výtvarného doprovodu knih pro děti a mládež druhé půle dvacátého století jedinečnou právě díky urputné vůli po zkoumání jejich limitů.*“

V druhé polovině minulého století se mezi osobnosti českého výtvarného umění a ilustrace výrazně zapsala také Květa Pacovská (1928). Svými veselými ilustracemi doprovodila řadu knižních titulů. Na počátku její tvorby je doprovod ke knize *Pohádky z bramborových řádků* (1965) autora Carla Sandburga (americký spisovatel 1878-1967), k *Velkým dobrodružstvím malého kocourka* (1966) Jurije Brězana (lužickosrbský spisovatel 1916-2006) nebo k *Hodině modrých slonů* (1969) Oty Hoffmana (1928-1929). Dále ilustrovala, například *Jak se hraje na dveře a jiné muzikantské pohádky* (1973) Ilji Hurníka (1922-2013) a mnoho dalších publikací, včetně nového vydání klasického díla Karla Jaromíra Erbena (1811-1870) *Dlouhý, Široký a Bystrozraký* nebo *Světa pohádek bratří Grimmů* (1984). Kromě toho patří k ilustrátorským projektům této výtvarnice spolupráce s dětským časopisem Sluníčko.

Pacovská je držitelkou řady ocenění, mj. v roce 1965 obdržela hlavní cenu Bienále za ilustrace Bratislava, o dvě desítky let později Zlaté jablko za výtvarné zpracování knihy *Pimpilimpampam*, jejímž autorem je Josef Hanzlík (1938 – 2012), dále je nositelkou ceny Zlaté pero (1972, Bělehrad), medailí a cen z IBA (1984 a 1990, Lipsko) nebo první medaile z tehdejší Německé demokratické republiky za ilustrace ke knize *Malovaná říkadla* (1983). Navíc je její tvorba vřazena mezi nejkrásnější německé knihy. V roce 1991 pak obdržela Německou cenu za literaturu a mládež. Tvorba Pacovské je také zapsána v čestné listině IBBY (International Board on Books for Young People). Profesně nejzásadnějším oceněním je získání ceny Hanse Christiana Andersena (1992) za celoživotní dílo. (Hábová, 2008, Reissner, 2015)

K nejvýraznějším představitelům české lyrické ilustrace se svými křehkými knihami, které sama psala i ilustrovala, řadí Daisy Mrázková (1923-2016). Prvotinou v její tvorbě je kniha *Neplač muchomůrko* (1965), dále je autorkou prózy s pohádkovým příběhem *Chlapeček a dálka* (1969), *Můj medvěd Flóra* (1973), *Auto z pralesa* (1975) a mnoha dalších. V roce 2005 převzala Mrázková Zlatou stuhu za celoživotní dílo. Její knihy *Můj medvěd Flóra*, *Co by se stalo, kdyby* aj. vycházejí v současnosti v reedici nakladatelství Baobab, což svědčí o stálém zájmu dětských čtenářů. (Holešovský, 1989, Reissner, 2015)

K nejpublikovanějším ilustrátorům minulého století patří Gabriela Dubská (1915-2003). Je autorkou televizní *Makové panenky* (1972) či ilustrací ke *Kocouru Damiánovi*, jehož autorem je Václav Čtvrtek (1911-1976). Výtvarný doprovod vytvořila například i pro Hanu Doskočilovou (1936), Milenu Lukešovou (1922-2008), Karla Konráda (1899 -1971), Josefa Kožíška (1861-1963) či již zmiňovaného Václava Čtvrka. (Reissner, 2015)

Takřka půl století ilustroval dětské knihy také Adolf Born (1930-2016). Mezi jeho nejlepší umělecké práce patří ilustrace k *Aprílové škole* Jiřího Žáčka (1945) nebo *Boříkovým lapáliím* Vojtěcha Steklače (1945). Stvořil mj. také *Macha a Šebestovou* (knižně v r. 1982). (Reissner, 2015)

Nejvíce odborníky i laickou veřejností ceněná díla, která jsou především v zahraničí velmi oblíbená, jsou bilderbuchy malíře grafika a ilustrátora Josefa Palečka (1932). Ilustroval více než osmdesát knih určených zejména dětem. Získal řadu mezinárodních ocenění, opakovaně byl nominován na cenu Astrid Lindgrenové. Ve spolupráci se svojí ženou Libuší Palečkovou (1937) vydali několik publikací, zejména v zahraničí. Knížka *Dárek* (2000) získala ocenění Zlatá stuha. Nejvýraznějším jejich počinem je kniha *Kdo je kdo?... a Kdo jsem vlastně já?* Palečková napsala text a Josef Paleček vytvořil ilustrace. Kniha navíc vyšla v jejich rodinném nakladatelství Popokatepetl v roce 2008.

Zdeněk Smetana (1925-2016) je autorem mj. *Rákosníčka*. Doprovodu dětských knih se intenzivně věnovala i Helena Zmatlíková (1923-2005) proslulá ilustracemi k pohádkám bratří Grimmů nebo knihám Astrid Lindgrenové. K výrazným postavám české knižní ilustrace patří také Gabriel Filcík (1946), Josef Kremláček (1937-2015), Jiří Běhounek (1929-2005), Rostislav Skopal (1945) a další. Jiří Šalamoun (1925) je autorem, mj. *Maxipsa Fíka*, známého nejen z literatury, ale i z filmového zpracování. Miloš Nesvadba (1925) je známý jak svými autorskými knihami, tak i ilustracemi ke knize *Kuře Cupity* (1976) nebo *Babetka v Praze* (1983). (Reissner, 2015)

S ilustrací dětských knih lze spojovat také Jiřího Fixla (1950), Karla Frantu (1928-2017), Stanislava Holého (1943), Jindřicha Kovaříka (1928) a autora populárního krtečka Zdeňka Milera (1921-2011).

6.2 Současná ilustrace knih pro děti v Čechách

Někteří z ilustrátorů, kteří jsou zmíněni v předchozí kapitole, jsou dodnes ilustrátorsky činní, jsou to zejména Květa Pacovská, Jiří Paleček nebo Jiří Šalamoun. Současných ilustrátorů dětských knih je mnoho, pokusím se tedy vybrat ty, kteří jsou ve své tvorbě originální a mají ve svém výtvarném projevu moderní výtvarný výraz.

Svůj výtvarný styl má bezesporu **Petr Sís** (1949), jenž je autor více než dvaceti mezinárodně oceněných autorských knih. Kromě ilustrace je jeho zájmem i grafika a animovaný film. Ilustrace P. Síse jsou do detailu propracované, fascinující a velmi chytré. Za svoji práci obdržel autor, nyní žijící v New Yorku, mnoho významných ocenění za významné knižní počiny pro děti, mj. Calbecottovu medaili nebo cenu Nejlépe ilustrovaná kniha roku (New York Times). V roce 1995 obdržel P. Sís také cenu Jindřicha Chalupeckého. (Reissner, 2015)

Dalším oceňovaným ilustrátorem, jenž staví na originalitě, nápaditosti a vynalézavosti, je **Petr Nikl** (1960). V současné době, resp. od roku 2001, spolupracuje P. Nikl s nakladatelstvím Meander. Svoji tvorbu zahájil autor knihami *O Rybitince* (2001) a *O Rybabě a Mořské duši* (2002), později Nikl vydává knihy zaměřené na hru s jazykem, například *Lingvistické pohádky* (2006), kde používá přeskupování slov či slabik, zvukomalebnost nebo třeba čtení pozpátku. Stejně tak si pohrává s výtvarným projevem. Čtení i prohlížení těchto knih vyžaduje soustředěnost a fantazii. Někomu se může zdát projev tohoto autora pro děti příliš složitý, ovšem právě dětská duše bez předsudků jej možná dokáže lépe přijmout. (Hábová, 2008) Naopak Reissner (2015) říká, že ilustrace P. Nikla obvykle oslovují spíše dospělí, u dětských recipientů se s pozitivním přijetím setkávají méně.

Především na čtenáře předškolního a mladšího školního věku se orientuje malíř, ilustrátor a tvůrce autorských knih **Pavel Čech** (1968). Je autorem obrázkových pohádkových knih, které sám ilustruje (například *O mráčkovi* (2005), *O klíči* (2007), *O čertovi* (2014) a mnoho dalších). Krásné souznění slova a textu se vydařilo Čechovi v ilustracích knihy Jana Skácela *Uspávanka s plavčkem a velrybou* (2011) nebo Radka Malého *Listonoš vítr* (2011). Je také autorem komiksů (například *Hvězdář*, *Vlaštovka*, *Čert*

ze Špilberku, Adamovo dobrodružství a další). Reissner (2015) vidí v Čechově tvorbě jistou podobnost s poetikou J. Trnky v knize vydané r. 2005 pod křídly nakladatelství Brio *O zahradě*. Tato kniha je kritikou označena jako textově i výtvarně nejvyváženější autorův počin. Dalším trnkovsky laděným dílem je melancholické *Tajemství života za prkennou ohradou* (autor Petr Novotný, 2009). Reissner (2015) vidí jako dosavadní vrchol autorského literárně – výtvarného tvoření P. Čecha knihu *Velká knižní záhada* (2014), kde autor skládá poctu ilustrátorům a malířům, kteří ho v dětství inspirovali a tím ovlivnili jeho tvorbu. Naopak jiní, resp. porotci soutěže Magnesia Litera v roce 2012, ocenili Čechovu tvorbu vítězstvím v této soutěži v kategorii dětské tvorby za básnickou sbírku *Listonoš vítr*, kterou P. Čech ilustroval, a letos ve stejné kategorii P. Čech triumfoval s komiksem *Velké dobrodružství Pepíka Střechy*. Stále úspěšnější je ale P. Čech také na poli autorských knížek, v nichž vypráví podobné příběhy jen jinou formou. O tom, že jeho knihy nabízejí něco obecně platného a univerzálního, nejlépe vypovídá fakt, že se jim postupně daří prosazovat i ve světě. Za knihou *O zahradě* ještě stálo nakladatelství Brio s mnoha mezinárodními kontakty, takže domluvilo i vydání francouzské, slovinské a chorvatské. Italské vydání Čechových knížek *O čertovi* a *Dobrodružství pavouka Čendy* už ale zajistil italský bohemista, který se k jeho knížkám náhodou dostal, a okouzlili ho natolik, že je přeložil a sám jim našel vydavatele.

K nejvýznamnějším českým ilustrátorům současnosti patří dále **Juraj Horváth** (1974), ačkoliv je původem Slovák. Ve své tvorbě používá linoryt, štětec i tužku a často využívá i prvky komiksu či graffiti. Se svojí ženou a přáteli provozuje právě nakladatelství Baobab, ve kterém bylo vydáno již několik titulů, které Horváth výtvarně doprovodil, a na které se ve své diplomové práci zaměřuji. Jedná se například o titul *Slepice a televize* (2003) autora Jiřího Dvořáka nebo zcela jinak laděné ilustrace ke knize *Modrý tygr* (2004) z pera Terezy Horváthové. Nakladatelství Baobab J. Horvátha dává prostor i zcela novým, neokoukaným ilustrátorům. Mezi ně patří například:

- **Jiří Šmalec** (1974), který vytvořil pro nakladatelství Baobab ilustrace ke knize *Ferda Páv a všelijaká zvířata* (2002) nebo autorskou knihu *Šmalcova ABECEDA* (2005), kterou jsem použila k výzkumu v empirické části své diplomové práce.

- **Tereza Říčanová** (1974) je především ilustrátorkou, ačkoliv sama píše i texty. Ilustrovala pohádky Josefa Štefana Kubína *Baba nad čerta* (2000) a povídky Edgara Kereta *Létající Santini* (2005). Autorský projekt Říčanové *Kozí knížka* spatřil světlo světa v nakladatelství Baobab v roce 2005. Kniha odráží život na vesnickém statku, kdy sleduje život kozy Lízinky od malého kůzlete až po její konec dle biologických zákonitostí. V roce 2006 ve stejném nakladatelství byla vydána její *Vánoční knížka*, která je rodinným vyprávěním o Ježíškovi, Marii a Josefovi. Dalším autorčiným literárním i ilustrátorským počinem je *Noemova archa* (2010). Jak uvádí Reissner (2015, s. 173): „*Kniha jako celek je jedním z nejlepších autorských bilderbuchů, které v českém prostředí v posledních desetiletích vznikly.*“ Textová část je minimalizována, vše podstatné je vyjádřeno výtvarnou složkou. Poučení a zklidnění přináší Říčanové *Velikonoční knížka* (2012), v roce 2014 pak vydává Baobab *Psí knížku*, která opět pojednává obrazem i slovem o domově, zrození, věrnosti a smrti.
- **Eva Volfová** (1979) se věnuje kresbě, tištěné grafice, koláži, textilní koláži, vyšívání a kombinovaným technikám. Ve spolupráci s Terezou Horváthovou vznikla v roce 2006 její autorská kniha *Kočička z kávové pěny*, v roce 2011 ilustrovala knihu Olgy Černé *Z domu a zahrady*.
- **Marie Štumpfová** se pohybuje v oblasti ilustrace, volné grafiky a grafického designu. Ilustrovala několik dětských knih, které vyšly v menších nakladatelstvích: *Jak zvířata spí* (2014), která získala Zlatou stuhu v roce 2015 za výtvarný počín roku, *Desatero přikázání* (2017) a *Starý a Nový zákon pro děti* (2017), kde je ilustrátorkou jedné knížky z šestidílného kompletu.

Nemůžu závěrem nezmínit ještě několik současných českých ilustrátorů knih pro děti, zejména Františka Skálu (1956), který vytvořil hrdiny Cilka a Lídu (*Jak Cílek Lídu našel a Skutečný příběh Cilka a Lídy*), dále Gabriela Filčíka (1946), Chrudoše Valouška (1960), Michaelu Kukovičovou (1968), Doru Dutkovou (1982) a mnoho dalších. (Reissner, 2015)

Je zřejmé, že v ilustraci dětských knih na začátku 21. století se nejen rozvíjí tradice kvalitní tvorby, ale mnozí mladší výtvarníci experimentují. Je rovněž potěšitelné,

že významné výtvarné počiny se nesoustřeďují jen pod křídla osvědčených nakladatelství, ale i malá nakladatelství kladou důraz na kvalitní a neotřelou ilustrátorskou práci.

7 Nakladatelství

Ačkoliv se v poslední době často hovoří o tom, jak děti málo čtou, a čtenářská gramotnost klesá, dnešní knižní trh je zaplavený množstvím knižních titulů různých kvalit. Někdy je opravdu téměř nemožné se zorientovat v záplavě nových knih, které nakladatelství chrlí jednu za druhou. Bohužel ne vždy v takové kvalitě, jak bychom si jistě přáli a jak by si, zejména dětští čtenáři a předčtenáři, zasloužili.

Na českém trhu je několik nakladatelství, která se zaměřují na vydávání kvalitních a originálních knih pro děti. Mezi nejznámější a nejvíce oceňovaná nakladatelství se řadí Albatros, Baobab, Běžiliška, Labyrint, Meander, Mladá fronta či Triton.

7.1 Nakladatelství Baobab

Výtvarník Juraj Horváth se svojí ženou Terezou a dalšími umělci založili v roce 2000 malé alternativní nakladatelství Baobab (jehož název odkazuje na širokou náruč afrického stromu, do kterého se vejde celá rodina) vydávající ilustrované knihy pro děti a mládež. Knihy původní i zajímavé překlady. Motivovala je k tomu tehdejší situace na knižním trhu i jejich přátelé - výtvarníci a autoři. (<http://www.baobab-books.net>)Hned první dílo, které bylo v tomto nakladatelství vydáno, *Pohádky pro pana Izru* (2000) od autorky Kateřiny Klaricové a ilustrátorky Veroniky Holcové získalo druhé místo v soutěži Nejkrásnější dětská kniha.

V „baobabích“ knihách nenajdeme klasické pohádkové postavy (skřítky, víly, trpaslíky, draky ani strašidla). Mezi vydanými tituly dokonce nenalezneme ani zjednodušené, převyprávěné pohádky. Navíc Baobab dosud nevydal jedinou audio knihu nebo ebook, což souvisí s tím, že nakladatelství si klade za cíl svými knihami podněcovat dětskou fantazii a zvědavost.

Důležitým aspektem všech knih vydaných v tomto nakladatelství je bezesporu jejich výtvarná stránka. V některých knihách převládají ilustrace zcela nad textem, jinde jsou text a výtvarný doprovod ve stejném poměru. U knih pro mládež převládá text nad ilustracemi, ale takové knihy často v Baobabu nevycházejí.

V edici do malé kapsy jsou vydávány původní autorské knihy mladých, převážně začínajících umělců, edice Lemur se zaměřuje na reedici klasických knih vydaných ve 20. století a nakonec v edici Bigbao se rodí knížky pro starší děti a mládež. (Hábová, 2008)

Od roku 2012 manželé Horváthovi pořádají v Táboře, kde také v domě se zahradou se svými šesti dětmi žijí, knižní festival Tabook. Tento literární festival je zaměřený zejména na odborníky z literárního oboru, kteří dávají přednost kvalitě před kvantitou. Baobab také pořádá výtvarné dílny, dílny sítotisku nebo třeba vyšívací dílny. (www.mujsquat.cz)

V roce 2017 Tabook prezentoval sám sebe (a skutečně pravdivě) takto: *„Festival malých a středních kvalitních nakladatelů, setkání knižních profesí a velkolepá oslava obrazové knihy a ilustrace se odehraje poslední zářijový víkend v Táboře. Tabook jako obvykle představuje a objevuje klíčové osobnosti současné nezávislé knižní scény, široké spektrum kvalitního vydávání a všech činností s tím spojených. Letos jsme se rozhodli prozkoumat, zda a jak je v české literatuře (i společnosti) přítomen humor a jeho příbuzné groteska a satira. Pokoušíme se hledat jisté návaznosti na tuto historickou žánrovou zvláštnost českého písemnictví a kultury vůbec prostřednictvím autorů a umělců, kteří nepodléhají všudypřítomnému sebestřednému akademismu, nepropadají sebeokouzlení nebo prostě neztratili smysl pro humor. Moc jich není, někteří už jsou kmeti a ti mladší jsou spíš trubadúři. V rámci už tradičního středoevropského cyklu jsme upřeli zrak na Polsko a Polsku blízko Ostravu a také na slibně se rozvíjející žánr knižní nové reportáže, která do jisté míry zastupuje upadající média. A jelikož se jako každý rok zabýváme obrazovou knihou a ilustrací, chtěli bychom poukázat na pár obrazových knih, které vyžadují aktivní spolupráci čtenáře nebo naznačují různé jiné způsoby, jak číst a pracovat s obrazem.“*

V rámci festivalu se představuje obvykle kolem 60 nakladatelů. Letošní (2017) téma se zabývalo tím, zda a jak je v české literatuře přítomen humor. Tabook jsem navštívila v roce 2016, akce (výstavy obrázků aj.) probíhaly po celém městě, dojem celkově příjemný. Festivalový Tabook bedekr získal ocenění v soutěži Nejkrásnější česká kniha 2016, kategorie Odborná literatura.¹

Obecně lze říci, že knižní veletrhy pomáhají propagovat kvalitní tituly pro děti a mládež. Je však škoda, že jediný veletrh specializovaný na tvorbu knih pro děti a mládež (Veletrh dětské knihy konaný od roku 2002 v Liberci) z finančních důvodů zanikl. (Malý a Nešpor, 2015)

¹https://www.lidovky.cz/doslovne-krasna-literatura-podivejte-se-na-nejkrasnejsi-ceske-knihy-minuleho-roku-gk5-/kultura.aspx?c=A170421_114318_ln_k_Labyrintultura_jto

8 Vybraná ocenění za kvalitní dětskou literaturu

Jak jsem již uváděla, po roce 1989 byl trh zaplaven knihami, což vedlo k hodnotové rozkolísanosti a nesnadné orientaci v ní. Chyběla kritéria, podle nichž by bylo možné vybírat kvalitní tituly. Ke zvyšování kvality prestiže dětské literatury napomáhala od roku 1992 soutěž Zlatá stuha, soutěž Nejkrásnější česká kniha vyhlášená Památníkem národního písemnictví a mediálně atraktivní Magnesia Litera. (Malý a Nešpor, 2015)

Zlatá stuha

Literární soutěž **Zlatá stuha** je každoročně udělována autorům nejlepších knih pro děti a mládež vydaných v českém jazyce. Existuje již více než 25 let a představuje jediné ocenění v České republice zaměřené výhradně na dětskou literaturu. Knihy procházejí pečlivým výběrem odborných porot. Zlatá stuha je tedy garantem kvalitních dětských knížek.

Soutěž Zlatá stuha od počátku devadesátých let kladla důraz na kvalitní tituly původní i překladové produkce, zohledňovala i výtvarné složky děl a v posledních letech 20. století si získala nezanedbatelné renomé. Na přelomu tisíciletí se však postupně propadala a přestala být autory i nakladateli vnímána jako hodnotová norma. K obratu došlo kolem roku 2005. Soutěž je nyní organizovaná Obcí spisovatelů, Českou sekcí IBBY (Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu), Klubem ilustrátorů, Obcí překladatelů, Národním pedagogickým muzeem a knihovnou J. A. Komenského a také Památníkem národního písemnictví. Ocenění se udělují ve čtyřech oblastech, které se dělí do kategorií:

- literární, původní česká tvorba: beletrie pro děti, beletrie pro mládež, literatura faktu pro děti, teorie a kritika literatury (umění) pro děti a mládež;
- výtvarná tvorba: knihy pro mladší děti, knihy pro starší děti a mládež, literatura faktu pro děti, výtvarný počin roku;
- překlad: beletrie pro děti, beletrie pro mládež, literatura faktu pro děti a mládež;
- komiksová tvorba pro děti a mládež (není rozdělena na kategorie);

- nakladatelský počin.

V roce 2017 byly z titulů vydaných v nakladatelství Baobab nominovány knihy: *Jinde*, kolektiv autorů s ilustracemi Jakuba Plachého (beletrie pro mládež v literární oblasti a ve výtvarné oblasti), *12 Ukolébavek*, kolektiv autorů BAOkolektiv v textu i ilustraci (knihy pro mladší děti ve výtvarné části). Ocenění však nedostala žádná z nich.

V roce 2016 měl Baobab v nominaci knihy: *Klárka a 11 babiček* autorky Olgy Černé s ilustracemi Alžběty Skálové, dále *Jiří Šalamoun aneb představitelné pohledy na svět*, napsaný kolektivem autorů v literární oblasti, ve výtvarné oblasti *Žvejkačky* z pera Marky Míkové a s ilustracemi Juraje Horvátha, *To je Praha* Olgy Černé a s výtvarným doprovodem Michaely Kukovičové a *Havětník* Jiřího Dvořáka ilustrovaný Danielou Olejníkovou. Ocenění z nich v tomto roce získal kolektiv autorů za knihu *Jiří Šalamoun aneb představitelné pohledy na svět*.

Zlatá stuha také oceňuje spisovatele i ilustrátory za celoživotní přínos dětské literatuře a zástupci nakladatelství mohou získat zvláštní cenu za nakladatelský počin. Soutěž pak organizuje také mnoho doprovodných programů - výtvarné dílny, besedy a autorská čtení, navíc podporuje růst čtenářské gramotnosti, rozvoj vztahu ke knihám i kulturní vyžití dětí. Kromě toho také organizuje soutěž pro pedagogy a jejich žáky a navíc nabízí pro školy i metodické listy ke knihám, které soutěží prošly.

V průběhu slavnostního večera bývají rovněž vyhlášeni vítězové laické tvůrčí soutěže **Zlaté dítě**, která si klade za cíl podporovat společné čtení a tím posilovat vztah ke knihám a ke čtenářství. V den slavnostního předávání cen se rovněž zahajuje tradiční putovní výstava ilustrací nominovaných výtvarných umělců, která během roku navštíví ještě další česká města a bude zapůjčena i do zahraničí.

Magnesia litera

Knížní ceny **Magnesia** od roku 2002 uděluje **Sdružení Litera**, o výsledcích rozhodují odborné komise v jiném složení v každé kategorii (nakladatelští redaktoři,

knihkupci, překladatelé, literární kritici a další). Ocenění se předávají v celkem jedenácti kategoriích:

- Litera za prózu
- Litera za poezii
- Litera za naučnou literaturu
- Litera za publicistiku
- Litera za knihu pro děti a mládež
- DILIA Litera pro objev roku
- Litera za překladovou knihu
- Litera za nakladatelský čin
- Kosmas cena čtenářů
- Magnesia blog roku
- Magnesia Litera – kniha roku

V roce 2017 si v kategorii Litera za knihu pro děti a mládež odnesli ocenění Tomáš Končinský a Barbora Klárová za knihu *Překlep a Škraloup* doplněnou ilustracemi Daniela Špačka (nakladatelství Albatros).

O rok později (2018) získalo hlavní cenu v kategorii Litera pro děti a mládež nakladatelství Baobab se svou knihou *Transport na věčnost*. Autorem textu je František Tichý a ilustracemi ji doplnil Stanislav Setinský.

Posláním cen **Magnesia Litera** je podpora a popularizace kvalitních knih, původních i přeložených. Cílem organizátorů i porotců je, aby se lidé zorientovali v současné početné knižní produkci a aby se probudil zájem těch, kteří knihy nečtou. Součástí ocenění je i finanční prémie spojená s hlavní cenou, jež činí 200.000,- Kč. Hlavním efektem cen je ovšem zvýšení prodeje oceněných knih.

Nejkrásnější česká kniha roku

Památník národního písemnictví ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky vyhláší už více než padesát let soutěž **Nejkrásnější česká kniha roku**.

V soutěži hodnotí odborná porota grafické, ilustrační a polygrafické zpracování knih vydaných v českých nakladatelstvích a vytištěných v českých tiskárnách za poslední kalendářní rok.

Ocenění se vyhlašují v sedmi kategoriích:

- krásná literatura
- odborná literatura
- literatura pro děti a mládež
- učebnice pro školy všech stupňů a ostatní didaktické pomůcky
- knihy o výtvarném umění
- katalogy
- bibliofilie a autorské knihy.

Kromě toho mají zvláštní kategorii i studentské práce posluchačů výtvarných a polygrafických škol. V každé kategorii se vyhlašují tři nejlepší díla, každé první místo je ohodnoceno peněžní odměnou 50 000,- Kč. Památník národního písemnictví spolu s Uměleckoprůmyslovým muzeem navíc uděluje zvláštní cenu grafikovi do 30 let. Studentské práce s výtvarným zaměřením se už od roku 1968 odměňují cenou Arna Šaňky a svou cenu přiděluje i Spolek českých bibliofilů, Sdružení českých umělců grafiků Hollar, Unie grafického designu a Svaz polygrafických podnikatelů.

Oceněné knihy jsou následně vystaveny v Památníku národního písemnictví, na veletrhu Svět knihy, Designbloku (pražský festival), v Moravské galerii v Brně a na festivalu Tabook v Táboře. (<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/o-nckr/>)

Za rok 2016 si nakladatelství Baobab odneslo ocenění Nejkrásnější česká kniha v kategorii pro děti a mládež v podobě 2. místa za knižní projekt Terezy Řičanové *Obrazy světa*. Obsahem této zajímavé knihy je čtrnáct bohatých obrazů představujících základní témata lidské existence. (<http://artalk.cz/2017/04/20/tz-vysledky-souteze-nejkrasnejsi-ceske-knihy-roku-2016/>)

V roce 2015 kategorii literatury pro děti a mládež jednoznačně ovládlo nakladatelství Baobab, které svými publikacemi obsadilo všechna tři oceňovaná místa. Druhé místo navíc obsadilo hned dvěma publikacemi: *Havětníkem* Jiřího Dvořáka s ilustracemi Daniely Olejníkové a *Baoplanetou* grafika Luboše Drtiny. První místo si vysloužily *Žvejkačky*

z pera Marky Míkové v grafické úpravě Juraje Horvátha, které se vymykají od formátu přes materiál přebalu až k náročné technologii barevného tisku na savý papír. (<http://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/nejkrasnejsi-knihy-roku-2015>)

V roce 2014 získalo nakladatelství Baobab třetí místo v kategorii pro děti a mládež za knihu Jiřího Dvořáka s ilustracemi Marie Štumpfové *Jak zvířata spí*. (<https://magazin.aktualne.cz/obrazem/foto-to-jsou-nejkrasnejsi-ceske-knihy-roku-2014/r~e7634068e99111e4b8ba0025900fea04/r~45588668e98f11e4875c002590604f2e/>)

II. EMPIRICKÁ ČÁST

9 Cíl empirické části

V empirické části své diplomové práce jsem se zaměřila na tři cíle. Nejprve jsem vytvořila typologii knih pro děti předškolního věku vydávaných v nakladatelství Baobab. Dále jsem zjišťovala, jaký je názor rodičů a pedagogických pracovníků mateřských škol na vybrané knihy z nakladatelství Baobab, zejména pak na jejich obsahovou stránku a výtvarné zpracování. Třetím cílem pak bylo navrhnout a realizovat náměty na činnosti s knihou nakladatelství Baobab, které by podpořily u dětí pozitivní vztah ke knihám a motivovaly je ke čtenářství, dále navrhnout a realizovat další činnosti z jiných oblastí předškolního vzdělávání, které souvisí s vybranou konkrétní knihou.

10 Výzkumné otázky

Na základě cílů výzkumu jsem si stanovila několik výzkumných otázek:

- Jaká současná česká nakladatelství vydávající literaturu pro děti znají učitelky mateřských škol, případně i rodiče?
- Jaký je názor rodičů a učitelek mateřských škol na vybrané dětské knihy ve vztahu k textu a výtvarnému zpracování knih?
- Jak reagují děti předškolního věku na vybrané knihy vydané v nakladatelství Baobab a jak je možné využít tyto knihy v praxi?
- Realizovat v mateřské škole několik námětů na činnosti s knihou vydanou v nakladatelství Baobab, které by děti motivovaly k pozitivnímu vztahu ke knihám a rozvoji čtenářství.

Ve svém výzkumu jsem vytvořila typologii knih pro děti předškolního věku vydaných v nakladatelství Baobab. V dotazníkovém šetření a v rozhovorech jsem se zaměřila na otázky, které vedly k dosažení cílů stanovených v mé diplomové práci.

- Mají rodiče/učitelky povědomí o existujících nakladatelstvích v České republice, která se zabývají vydáváním původních knih pro děti?
- Znají malé alternativní nakladatelství Baobab?
- Znají rodiče/učitelky některé dětské knihy vydané v nakladatelství Baobab?
- Jaký mají názor na nakladatelství a konkrétní knihy (3 vzorky)?
- Jaký mají názor na konkrétní autory a ilustrátory tří knih (dle vzorků)?

Před vyhodnocením těchto odpovědí se pokusím udělat typologii rodičů nebo lidí, kteří čtou doma dětem a kteří byli ochotni se mého výzkumného šetření zúčastnit (věk respondentů, jejich vzdělání, počet dětí v rodině, přibližný počet dětských knih v domácí knihovně, návštěvnost veřejných knihoven, půjčování dětských knih z knihoven).

10.1 Typologie knih pro předškolní věk z nakladatelství Baobab

Při práci učitelky mateřské školy často potřebuji ke konkrétním tématům jako pomůcku vhodné dětské knihy. Při hledání v knihovně jsem několikrát strávila mnoho času výběrem správné publikace. Napadlo mě proto pro rychlejší orientaci vytvořit typologii knih určených pro předškolní věk, které vznikly v nakladatelství Baobab.

Typologie knih:

Encyklopedie, mapy, atlasy:

Černá Olga: *To je Praha* (2015)

Dvořák Jiří: *Havětník* (2015)

Dvořák Jiří: *Jak zvířata spí* (2014)

Říčanová Tereza: *Obrazy světa* (2016)

Šašek Miroslav: *To je Izrael* (2017)

Šašek Miroslav: *To je Řecko* (2017)

Šašek Miroslav: *To je Mnichov* (2016)

Naučné knihy:

Maceková Eva: *12 hodin s Oskarem* (2012)

Říčanová Tereza: *Psí knížka* (2014)

Říčanová Tereza: *Kozi knížka* (2011)

Šmalec Petr: *Šmalcova ABECEDA* (2010)

Ze života, tradice, biblická témata:

Černá Olga: *Z domu a zahrady* (2011)

Horváthová Tereza: *Max a Saša aneb Zápisky z našeho domu* (2009)

Říčanová Tereza: *Velikonoční knížka* (2012)

Říčanová Tereza: *Vánoční knížka* (2011)

Říčanová Tereza: *Noemova archa* (2010)

Podstata lidské existence, emoce:

Crowther Kitty: *Návštěva malé smrti* (2013)

Crowther Kitty: *Skříp, škráb, píp a žbluňk* (2012)

Folklor, říkanky, básně, písně a pohádky:

Baokolektiv: *12 ukolébavek* (2016)

Bellingerová Renata: *O zlaté mrkvi* (2003)

Diviš Ivan: *Říkadla a kecadla* (2004)

Kubín Josef Štefan: *Baba nad čerta* (2001)

Knížka – hračka:

Bruna Dick: *Kdo je v Zoo, Miffi?* (2017)

Bruna Dick: *Jaká je to barva, Kitty?* (2017)

Bruna Dick: *Miffy má lupu!* (2017)

Bruna Dick: *Počítej s Miffy. Kolik je to?* (2011)

Bruna Dick: *Kuku, Miffy! Kdo je tam?* (2011)

Bruna Dick: *Kuku, Miffy! Kdo je to?* (2011)

Flipbook: *Modrý tygr* (2012)

Metsola Aino – Maija: *Barvy* (2017)

Metsola Aino – Maija: *Počítání* (2016)

Šmalec Petr: *Pexeso Šmalcova ABECEDA* (2011)

Urbánková Dagmar: *Maškary* (2016)

Urbánková Dagmar: *Cirkus ulice* (2012)

Reedice knih původně vydaných ve 20.století:

Mikulka Alois: *O smutném tygrovi* (2012)

Mrázková Daisy: *Auto z pralesa* (2016)

Mrázková Daisy: *Haló Jácičku* (2015)

Mrázková Daisy: *Slon a mravenec* (2013)

Mrázková Daisy: *Co by se stalo, kdyby* (2012)

Mrázková Daisy: *Můj medvěd Flóra* (2011)

Mrázková Daisy: *Písňe mravenčí chůvy* (2010)

Svět fantazie:

Bogdanová Čančíková Darja: *Laddugandy* (2008)

Bogdanová Čančíková Darja: *Knihafoss* (2007)

Černá Olga: *Kouzelná baterka* (2012)

Černá Olga: *Jitka a kytky* (2010)

Dvořák Jiří: *Slepice a televize* (2011) (bajky)

Dvořák Jiří: *Minimax a mravenec* (2009)

Dvořák Jiří: *Zpátky do Afriky* (2008)

Hlaváč Jan: *Krtčí výlety* (2006)

Horváthová Tereza: *Modrý tygr* (2005)

Klaricová Kateřina: *Pohádky pro pana Izru* (2000)

Urbánková Dagmar: *Adam a koleno* (2007)

Urbánková Dagmar: *Chlebová Lhota* (2010)

Volfová Eva: *Rybička* (2014)

Volfová Eva: *Kočička z kávové pěny* (2006)

Hry s jazykem, slovní hříčky:

Urbánková Dagmar: *Už mě koně vyvádějí* (2016)

Z jiných zemí a tradic:

Cendrars Blaise: *Malé černé pohádky pro nebojácné děti* (2010)

10.2 Dotazníkové šetření mezi rodiči

Před vyhodnocením odpovědí charakterizují výzkumný vzorek rodičů (věk respondentů, jejich vzdělání, počet dětí v rodině, přibližný počet dětských knih v domácí knihovně, návštěvnost veřejných knihoven, půjčování dětských knih z knihoven).

Dotazníkové šetření určené rodičům (prarodičům nebo lidem, kteří čtou doma dětem) se skládalo z šesti uzavřených otázek týkajících se konkrétních knih (které dostali respondenti k dispozici s cílem prohlížet nebo číst je s dětmi), dále ze čtyř otázek, týkajících se nakladatelství Baobab a osmi identifikačních otázek. Další otázky vypovídaly o konkrétních knihách, autorech a ilustrátorech.

Do výzkumu byly zahrnuty tři vzorky dětských knih vydaných v nakladatelství Baobab:

- Dvořák, Jiří a Štumpfová, Marie: *Jak zvířata spí*
Anotace: Atlas spících zvířat s ilustracemi Marie Štumfové a s texty kmenového autora nakladatelství Baobab Jiřího Dvořáka. Jak zvířata vypadají, co dělají, jaké mají sny? Některá spí pořád, některá téměř vůbec, jedno spí pod vodou, druhé na jedné noze, další ve sněhu a jiné v horké poušti. Knížka navazuje na oblíbená zvířátková leporela a obrací se k nejmenším čtenářům. Vybízí rodiče i učitele k interaktivní hře a otevírá prostor k přemýšlení. (<http://www.baobab-books.net/jak-zvirata-spi>)
- Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA*
Anotace: Poznávat svět skrze abecedu se děti učily odedávna. Sekorovy štafličky coby písmeno A a Bábu břichatou si při psaní velkých liter vybaví ne jeden z nás. Petr Šmalec nabízí novou verzi. Děti se formou zábavné a nekončící hry naučí nová slova a zažijí nové situace. Hádanky na každé straně rozvádějí či doplňují příběhy, které autor rozehrává v ilustracích. (<http://www.baobab-books.net/smalcova-abeceda>) Autorem ilustrací je kreslíř, ilustrátor a grafik Petr Šmalec, jehož kresby doprovodili nebo, jak se píše v tiráži, „básněmi ilustrovali“ Radek Malý, Jiří Dvořák, Markéta Šimková a sám Petr Šmalec (ten konkrétně písmeno H).

Trojice básníků a básnířka si rozdělili abecedu podle jednotlivých písmen, přičemž největší díl připadl Radku Malému. (www.iliteratura.cz/Clanek/37735/smalec-petr-smalcova-abeceda)

- Černá, Olga a Volfová, Eva: *Z domu a zahrady*

Anotace: Velký starý dům se zahradou, dvě děti – Matěj a Hanka, křehká dětská fantazie, všední dny, koloběh ročních období, zahrada, pěstování dýní, tajemná půda, schovávačky, sourozenecké pošťuchování, dětské strachy a především domov. Obyčejné věci, které se pohledem sedmiletého Matěje a pětileté Hanky stávají neobyčejnými. Text Olgy Černé inspirovaný nejen vlastním dětstvím ale také rodinou a domem výtvarnice Evy Volfové, která knihu rovněž ilustrovala a vyšila, zaznamenává drobné radosti a smutky, dobrodružství a fantazie dvou dětí, které žijí se svými rodiči ve velkém domě se zahradou. Olga Černá umí popsat dětské všední dny se vši vážností i lehkostí stejně jako je Eva Volfová dokáže svým typickým, „trochu křivým“ způsobem vyšít do hadříčků. Za spolupráce obou autorek vzešla jedinečná autorská kniha zachycující neobyčejný ostrov obyčejného rodinného štěstí, které by mělo zakusit každé dítě. (<http://www.baobabbooks.net/fsearch/results/z%20domu%20a%20zahrady>)

Otázky v dotazníku vztahující se k vybraným knihám:

1. Jak vás kniha zaujala?
2. Myslíte, že je tato kniha vhodná pro děti předškolního věku z hlediska tématu?
3. Jak hodnotíte ilustrace v knize z hlediska provedení?
4. Myslíte, že ilustrace vhodně doplňují obsah knihy?
5. Zaujala tato kniha vaše děti?
6. Co se jim (dětem) na knize nejvíce líbilo? (lze označit více odpovědí)
7. Věk dětí, kterým jste knihu četli (pokud jste ji dětem četli)

8. Setkali jste se již dříve s tvorbou autora?
9. Setkali jste se již dříve s tvorbou ilustrátora knihy?
10. Setkali jste se již dříve s tvorbou v nakladatelství Baobab?

Zde můžete napsat další informace, které byste chtěli k tématu nakladatelství Baobab doplnit:

11. S jakými knihami, příp. kde jste se již setkali s knihami z nakladatelství Baobab?

Identifikační otázky:

12. Věk respondenta (váš věk)
13. Vzdělání
14. Povolání (profese)
15. Počet dětí v rodině
16. Přibližný počet dětských knih v rodině:
17. Navštěvujete knihovnu?
18. Pokud ano, půjčujete si i dětské knihy?
19. Co nebo kdo rozhoduje o tom, jakou dětskou knihu si půjčíte či zakoupíte?

10.2.1 Místo a čas dotazníkového šetření

Potřebné informace ke svému výzkumu jsem získala dotazníkovým šetřením, které jsem provedla ve čtyřtřídní státní mateřské škole a v rodinách, které osobně znám. Dotazníky jsem po předchozí dohodě distribuovala rodičům v papírové či elektronické podobě. Nejvíce odpovědí jsem získala od rodičů ve třídě, kde pracuji. Do této třídy dochází celkem 28 dětí ve věku 4 až 6 let.

Milým překvapením pro mě bylo to, že rodiče oslovili i své známé, aby si knihy s dětmi přečetli a vyplnili dotazníky. Mimo rodičů se dotazníkového šetření zúčastnilo i několik prarodičů a jedna chůva, docházející několik let do dané rodiny.

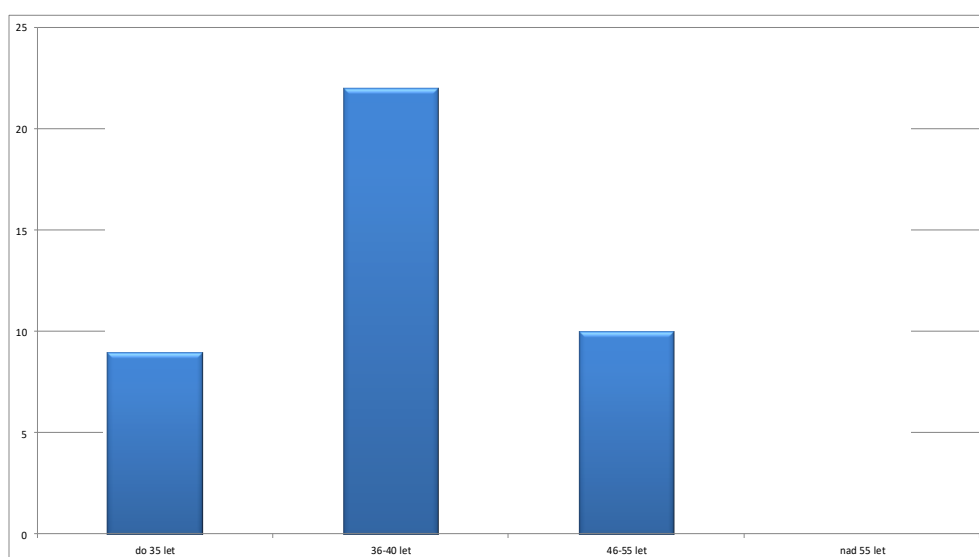
Výzkum probíhal celkem 8 měsíců, během kterých jsem rodičům půjčovala tři konkrétní tituly z nakladatelství Baobab, o kterých jsme s rodiči diskutovali. Rodiče byli mému výzkumu velmi nakloněni, udělali si čas a s ochotou dotazníky vyplnili. Jedna z maminek se dokonce nabídla, že během prázdninového pobytu s dětmi a dalšími maminkami si knihy pročtou a pokud bude zájem ze strany dalších rodičů, dotazníky taktéž vyplní. Někteří respondenti knihy již znali, někteří si je půjčovali mezi sebou.

Celkem jsem rozdala a elektronicky rozeslala 60 anonymních dotazníků, vyplněných se jich vrátilo celkem 41, což je víc než dvoutřetinová návratnost (66,6 %).

10.2.2 Charakteristika respondentů - rodičů

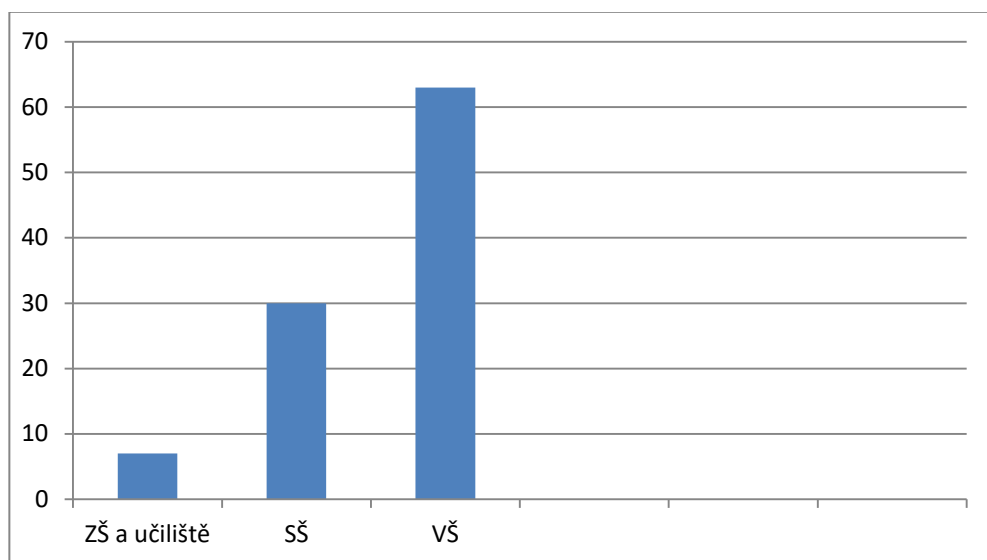
Nejprve jsem zpracovala identifikační údaje, protože mě zajímalo, jaký typ lidí je ochoten knihy s dětmi číst a následně se do výzkumu zapojit, ale zejména jsem chtěla zjistit, jaký typ rodičů - čtenářů se zajímá o nová nakladatelství vydávající knihy pro děti a jaký mají názor na knihy, které jsou odbornou veřejností převážně kladně hodnocené a pravidelně oceňované.

1. Věk respondentů

Z výsledků je patrné, že více než polovina zúčastněných respondentů je ve věku 36 – 45 let, mladších (do 35 let) a starších (46-55) let je přibližně stejně, každá tato skupina tedy tvoří čtvrtinu respondentů. Nikdo neuvedl věk 55 a více.

2. Vzdělání respondentů

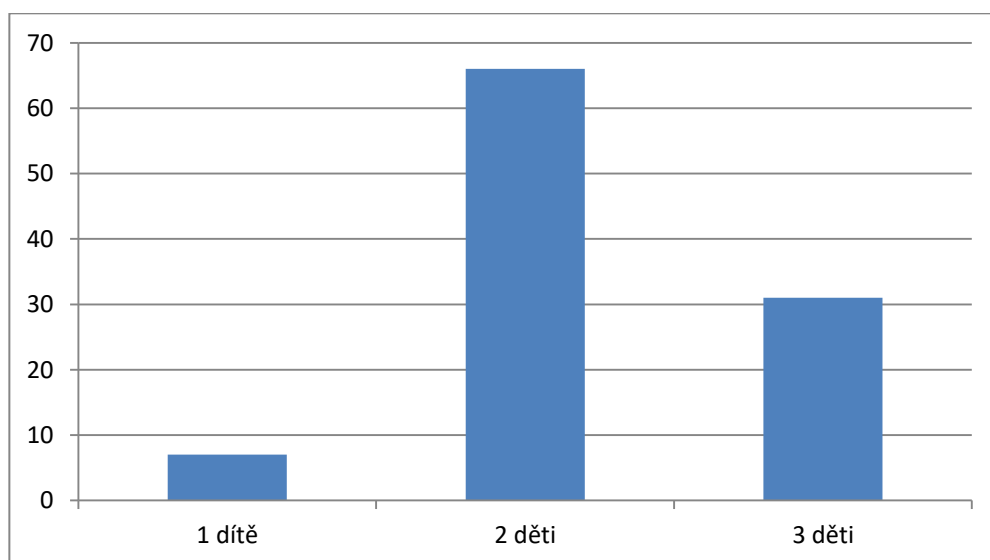
Významně - celkem 26, tedy 63 % respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání, ve 12 případech, tj. cca 30 % dotazovaných dosáhlo středoškolského vzdělání. Základní nebo střední vzdělání bez maturity uvedli jen 3 dotazovaní, což činí pouze přibližně 7 % ze všech zúčastněných ve výzkumu.

Domnívám se, že vysokoškolsky vzdělaní lidé jsou více nakloněni dotazníkovým šetřením, proto mají tak velké zastoupení i v tomto výzkumu. Jak uvádí Trávníček (2008), Praha (kde jsem výzkum prováděla) počtem vysokoškolsky vzdělaných lidí více než dvakrát převyšuje průměr České republiky. Kromě toho říká, že: „*Čtení stoupá s úrovní dosaženého vzdělání: vztah mezi knihou a vzděláním je vztahem téměř bezpodmínečně přímé úměry.*“ (Trávníček, 2008, s. 42)

3. Povolání respondentů

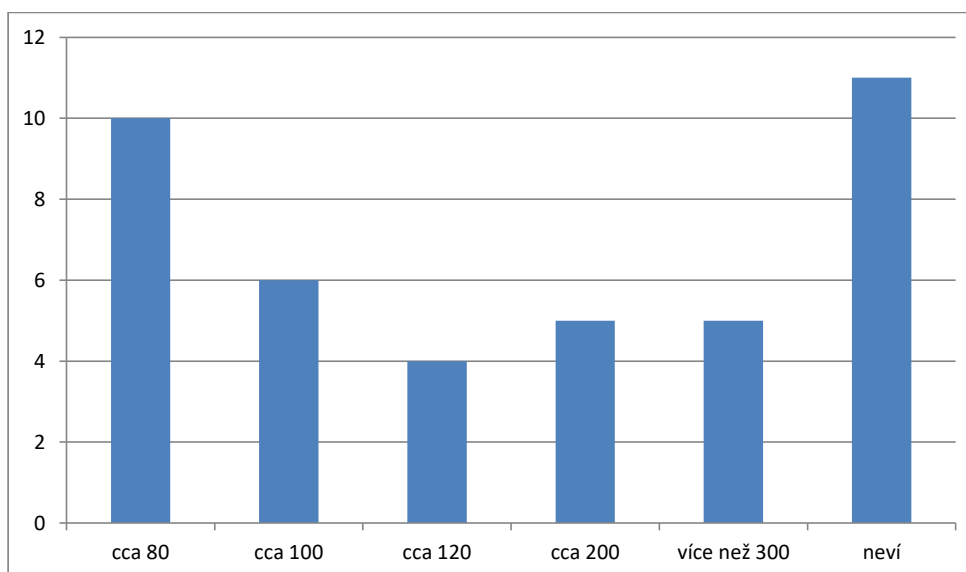
Tato výzkumná otázka se nakonec ukázala jako málo vypovídající, protože z dotazníků vyplynulo velké zastoupení vysokoškolsky vzdělaných lidí pracujících jako lékaři, učitelé, technici, OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná) nebo momentálně na rodičovské dovolené. Všechny profese byly zastoupeny přibližně stejnou měrou.

4. Počet dětí v rodině

Z výše uvedených údajů je patrné, že nejvíce zastoupeni mezi respondenty byli lidé, kteří vychovávali anebo docházeli do rodiny se dvěma dětmi (25, tj. 66 %), tříčlenných rodin se zúčastnilo 13, tedy 31 % a rodina s jedním dítětem byla zastoupena jen třikrát, tedy 7 %.

5. Přibližný počet dětských knih v rodině

Z grafu je patrné, že největší část, přibližně třetina respondentů, neví nebo neodpověděla na otázku, kolik dětských knih čítá jejich domácí knihovna. Čtvrtina zúčastněných uvádí přibližný počet 80 knih. Je zajímavé, že dotazovaní uváděli podobné počty knih, ačkoliv tato otázka byla otevřená.

Podle Trávníčka (2013) je v průměru v domácích knihovnách celkem 250 knih v domácnosti. Jsou to knihy pro děti i dospělé všech žánrů. Budeme-li vycházet z těchto údajů, celá třetina knih v rodinách respondentů by byly dětské knihy.

6. Navštěvujete knihovnu?

Naprostá většina dotazovaných (96 %) navštěvuje knihovnu. Domnívám se, že toto zjištění vysvětluje, že lidé, kteří se do výzkumu zapojili, se zajímají o knihy a jsou pravidelnými čtenáři.

7. Pokud ano, půjčujete si i dětské knihy?

U této otázky je zcela stejný výsledek počtu odpovědí jako u otázky č. 6, tedy 96% dotazovaných odpovídá, že si v knihovně půjčují dětské knihy.

8. *Co nebo kdo rozhoduje o tom, jakou dětskou knihu si půjčíte a zakoupíte?*

U této otevřené otázky se respondenti nejvíce rozcházeli. O půjčce či nákupu knihy rozhodují nejčastěji rodiče i děti po vzájemné dohodě, důležitým kritériem pro výběr titulu je ilustrace, náhodná ukázka knihy a dále autor, téma a obsah. Zajímavá byla jedna odpověď, kdy rodič uvádí, že v knihovně nechává dítěti prostor a knihu si vybírá dítě zcela samo, ale při nákupu knihy vybírá jen rodič sám.

Z výše uvedeného vyplývá, že ve výzkumu je nejčastěji zastoupený respondent ve věku 36 – 45 let, vysokoškolsky vzdělaný, vychovávající dvě děti (nebo do rodiny s dvěma dětmi docházející), v domácnosti má přibližně 80 dětských knih. Navštěvuje knihovnu, kde si půjčuje i dětské knihy, které vybírá po dohodě s dětmi. Při výběru dětské knihy je pro něj důležitá ilustrace, dále autor, téma a obsah.

10.2.3 Výsledky a jejich interpretace

Ve druhé části dotazníků jsem zjišťovala, nakolik rodiče znají nakladatelství Baobab. S tvorbou nakladatelství Baobab se již dříve setkalo dvacet respondentů, tedy polovina dotázaných, dvanáct se neseťkalo s touto tvorbou vůbec a devět odpovědělo, že se s tvorbou tohoto nakladatelství setkalo jen vzdáleně.

Jako nejzajímavější se mi jeví odpovědi na otázky, které knihy z nakladatelství Baobab respondenti znají, resp. s jakými knihami se setkali, a zda chtějí cokoli k výše uvedenému nakladatelství či zde vydaným knihám doplnit.

Nejčastěji si dotazovaní vzpomněli na reedice knih Daisy Mrázkové. Tyto reedice bývají s nakladatelstvím Baobab nejvíce spojovány. Daisy Mrázková zde působila od začátku jako ilustrátorka (Malý a Nešpor, 2015), a rovněž zde může hrát roli fakt, že mnozí z respondentů znali knihy Daisy Mrázkové ze svého dětství, protože od roku 1962

se věnovala zejména dětské literatuře a ilustrování knih pro děti a v 70. letech se stala průkopnicí bilderbuchu pro děti.²

Pět respondentů uvedlo *Velikonoční knížku* a *Vánoční knížku* autorky Terezy Říčanové, jeden z respondentů uvedl *Kozí knížku* (Tereza Říčanová), další zná sérii knih *To je* (*Mnichov, New York, Praha....*

Ve čtyřech dotaznících jsem našla zajímavé doplňující informace:

„*Nemám příliš ráda ilustrace nakladatelství Baobab, ale kniha „Jak zvířata spí“ se mi zdá, že se vymyká, proto se mi asi líbí. Nemám ráda Doktora Racka ani 12 hodin s Oskarem. Na milost občas vezmu 12 nejmenších pohádek. Co ale miluji, to jsou knihy Daisy Mrázkové a knihy To je Praha, Londýn, Paříž...ale pro sebe, ne pro děti.“*

„*Baobab? Občas s designovou vaničkou vylejí i dítě!*“

„*Produkcí Baobabu dlouhodobě sleduji, máme doma několik knížek a další jsme si půjčovali v knihovně. Doma máme mj. Jak zvířata spí, To je Praha, Rybička, Zmrzlina, Valouškova zvířátka, Šmalcova ABECEDA. A chystáme se na další!*“

„*Občas snaha „vyjít z davu“ vede ke ztrátě původního záměru nakladatelství, tím myslím vydávat knihy PRO DĚTI!*“

Z těchto odpovědí vyplývá, že respondenti výše uvedené nakladatelství znají, líbí se jim zejména reedice knih z pera Daisy Mrázkové a malovaný průvodce z řady „*To je...*“, ovšem k dalším knihám a zejména k jejich ilustracím nejsou příliš vstřícní, resp. názory na ně se rozcházejí. Tyto ambivalentní názory se týkají zejména otázky, zda je „baobabí“ produkce vhodná pro děti. Většina rodičů si myslí, že knihy jsou netradiční, designové, a proto nepříliš vhodné pro dětského recipienta. Tento názor jen potvrzuje původní cíl majitelů nakladatelství, kteří chtěli, aby vzniklo nakladatelství, jež by zaplnilo pomyslnou díru na českém trhu s literaturou pro děti a mládež a dalo prostor pro realizaci nastupující generaci výtvarníků a spisovatelů. Je tedy snad i logickým závěrem, že právě tento osobitý a designový přístup ke knize se neseťkává s pozitivními ohlasy zejména u konzervativních jedinců, kterých je v populaci většina.

²Dostupné z: <http://www.baobab-books.net/daisy-mrazkova>, citováno 7. 4. 2018

10.2.4 Interpretace názorů respondentů - rodičů: Názory na knihy *Jak zvířata spí, Z domu a zahrady, Šmalcova ABECEDA*

Jak zvířata spí

Více než 90 % respondentů kniha velmi zaujala. Domnívají se, že z hlediska tématu je velmi vhodná pro děti předškolního věku, ilustrace považují za velmi pěkné a vkusné a myslí si, že vhodně doplňují obsah knihy.

U otázky č. 5, tedy zda kniha zaujala děti, kterým byla čtena, odpověděla jedna šestina dotázaných (4 z celkového počtu), že kniha sice děti zaujala, ale ne celá. Jeden dotazovaný upřesnil, že některé ilustrace nebyly zdařilé. Většina, tedy 15 ze 17 respondentů ovšem uvádí, že kniha děti zaujala.

U otázky č. 6 mohli dotazovaní označit více odpovědí. Výsledky ukazují, že v první řadě se líbily ilustrace v knize a zároveň i téma a obsah.

Plné dvě třetiny respondentů uvedly, že se dosud nesetkaly s tvorbou autora ani ilustrátora, jen tři z celkového počtu dotazovaných uvedli, že se s jejich tvorbou setkali, byť jen vzdáleně.

Věk dětí, kterým byla kniha čtena, nebo ji už četly samy, byl od 1 roku do 10 let. Potěšilo mě, že si v rodinách knížku četly i starší děti s mladšími sourozenci. Nejčteněji zastoupený věk čtenářů (i nečtenářů) byl 6 let, přičemž průměrný věk ukázal na 5,66 let.

Z domu a zahrady

Další kniha, se kterou jsem pracovala při svém výzkumu, byla publikace Olgy Černé „*Z domu a zahrady*“, kterou výtvarně doprovodila Eva Volfová. Na názory jsem se dotazovala stejnými osmi uzavřenými otázkami jako u předchozího titulu, stejnou otázkou jsem zjišťovala rovněž věk dětí, kterým byla kniha čtena.

Dotazníků hodnotících tuto knihu se vrátilo celkem 11 (nejméně ze všech tří vzorků knih použitých ve výzkumu).

Zajímavý výsledek se ukázal hned u první otázky. Takřka třetina dotázaných se domnívá, že je kniha svým obsahem velmi zaujala, ovšem stejný počet dotázaných odpověděl, že toto neumí posoudit. Vzhledem k tomu, že výsledek zbytku odpovědí vypověděl, že čtenáře kniha nezaujala, nebo dokonce naprosto nezaujala, domnívám se, že celá třetina respondentů se odpovědi raději vyhnula. Zřejmě nedokázali ke knize zaujmout jakékoliv stanovisko. Nečekaně ovšem naprostá většina souhlasí s tím, že je kniha pro děti velmi vhodná, nebo vhodná.

Obrazový doprovod Evy Volfové, kde jsou často použity koláže z ručně šitých obrázků, označují respondenti většinou jako „nevhodné nebo spíše nevhodné či nevkusné“. Zda ilustrace vhodně doplňují obsah knihy, odpovídají dotázaní nejčastěji „ano“ anebo „jen v některých případech“. Dva respondenti odpověděli, že ilustrace „spíše nedoplňují obsah knihy“.

Největším překvapením pro mě bylo, že výzkum ukázal, že názory na knihu mají velice odlišné i samotné děti - tento titul plně dvě třetiny dětí, kterým byla čtena, spíše nezaujal a pouze třetinu zaujal.

U otázky č. 6 „*Co se dětem na knize nejvíce líbilo*“ se respondenti nejčastěji rozcházel v odpovědích. Odpovědi tady nevyprávějí nic zásadního, jen to, že má téměř každý z dotazovaných odlišný názor na obsah i ilustrace této knihy.

S tvorbou autorky Olgy Černé se setkal doposud jen jeden respondent, s prací ilustrátorky Evy Volfové dva respondenti. Tento výsledek vypovídá o tom, že kniha, spisovatelka i ilustrátorka byly pro naprostou většinu dotázaných zcela novými.

Výzkum ukázal, že u knihy *Z domu a zahrady* se názory dotazovaných nejvíce rozcházejí.

Šmalcova ABECEDA

Třetí a poslední knihou, kterou jsem vybrala do svého výzkumu, je *Šmalcova ABECEDA*, která vzešla z pera Petra Šmalce, ve spolupráci Jiřího Dvořáka, Radka Malého a ilustrátorky Markéty Šimkové.

Tuto knihu v mém průzkumu hodnotilo třináct respondentů. Převážná většina (jedenáct) dotazovaných odpověděla, že je kniha zaujala nebo velmi zaujala. Více než polovina (sedm) se domnívá, že je kniha z hlediska tématu velmi vhodná, čtyři respondenti označili odpověď méně vhodná a tři se vyjádřili, že toto neumí posoudit.

Ilustrace se zdají být velmi pěkné a vkusné většině (osmi) dotazovaných, třem se zdají být méně vhodné či vkusné a dvěma spíše nevhodné či nevkusné, jeden z těchto respondentů označil obrázky za lehce morbidní. Přibližně polovina dotazovaných si myslí, že ilustrace vhodně doplňují obsah knihy, ale druhá polovina se domnívá, že toto se povedlo jen v některých případech.

Na téměř polovinu se rozdělily odpovědi respondentů při odpovědi, zda tato kniha zaujala jejich děti. V naprosté většině odpovědí (deset) se dotazovaní shodují, že děti zaujaly ilustrace.

S tvorbou autora a ilustrátora knihy (kromě jednoho dotazovaného) se dosud nikdo neseťkal.

Průměrný věk dětí, kterým byla kniha čtena, anebo ji samy četly, je 6,88 let.

10.3 Rozhovor s učitelkami mateřských škol

Polostrukturované rozhovory jsem vedla s celkem sedmi učitelkami ze šesti různých mateřských škol, čtyř pražských a dvou mimopražských.

10.3.1 Charakteristika respondentů – učitelek mateřských škol

Věkové složení dotazovaných bylo 26 – 54 let, průměrný věk 40 let. Všechny respondentky měly uzavřené vysokoškolské studium. Praxi v mateřské škole uvedly dotazované učitelky v rozmezí od 1 roku do 20let, průměrná délka praxe je 6,8 let.

10.3.2 Tazatelské otázky pokládané učitelkám mateřských škol

Učitelkám mateřským škol jsem kladla 8 otázek, z nichž první čtyři byly zaměřené obecně na česká nakladatelství a poté konkrétně na nakladatelství Baobab. Následující otázky směřovaly na tři záměrně vybrané knihy. Zajímalo mě nejen to, zda učitelky mateřských škol znají tyto oceňované autory a ilustrátory, ale také to, jaký je jejich názor na obsahovou i výtvarnou stránku vybraných knih. Na konci rozhovoru jsem pokládala respondentům identifikační otázky (věk, ...)

Otázky, které jsem učitelkám mateřských škol pokládala:

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?
2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?
3. Znáte nakladatelství Baobab?
4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?
5. Znáte knihy:

Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí*

Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA*

Černá, Olga: *Z domu a zahrady*

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit? (Text, přiměřenost dětem předškolního věku aj.)

7. Setkali jste se již s tvorbou autorů? Jak ji (tvorbu) hodnotíte?:

J. Dvořáka (mohu poznamenat, že napsal mj. *Slepice a televize, Zpátky do Afriky, Minimax a mravenec*)

P. Šmalce (mohu poznamenat, že napsal mj. *Zik a Cháta*, je spoluautorem *12 nejmenších pohádek* aj.)

O. Černé (mohu poznamenat, že napsala mj. *Kouzelná baterka, Jitka a kytka, Klárka a 11 babiček* aj.)

8. Setkali jste se již s ilustrátory, a jak jejich tvorbu hodnotíte?

Marií Štumfovou (mj. ilustrovala i *Desatero přikázání*)

Evou Volfovou (mj. ilustrovala i *Kočička z kávové pěny*)

Petrem Šmalcem (ilustroval také knihu *Ferda Páv a všelijaká zvířata*)

Váš věk:

Počet let práce v MŠ jako učitelka:

Kde je místo vašeho působiště?

10.3.3 Výsledky a jejich interpretace

Všechny odpovědi jsem zaznamenávala na diktafon. Po krátkém úvodu jsem vždy položila na stůl mezi nás knihy, o kterých jsem rozhovor vedla. Odpovědi učitelek jsem zaznamenala kurzívou.

Nejprve jsem rozhovor směřovala ke zjištění, jaké mají respondentky povědomí o českých nakladatelstvích vydávajících dětské knihy. Výzkum ukázal, že dotazované si vybavily 3 – 12 českých nakladatelství (průměrně 6,8 nakladatelství). Nejčteněji bylo jmenováno nakladatelství Albatros (sedmkrát), Mladá fronta a Portál (pětkrát).

Nakladatelství Baobab a jeho produkci znala každá ze sedmi dotazovaných učitelek, ačkoliv si na něj ve výčtu nakladatelství vzpomněly jen čtyři. Pouze jedna respondentka

odpověděla, že o tomto nakladatelství sice ví, ale jen z doslechu. Odlišnost od jiných nakladatelství vnímají převážně pozitivně, zejména v originalitě, výrazném grafickém zpracování, v hezkých a neutřelých ilustracích, v zajímavých námětech se zvukomalebnými a srozumitelnými texty. Dále dotazované zmínily, že knihy a zejména ilustrace v nich nejsou prvoplánově líbivé, přesto děti obvykle zaujmou. Jedna z respondentek odpověděla, že se jí nelíbí podání, prezentace a provedení knih vydaných v tomto nakladatelství, protože její estetické vnímání se neslučuje s ilustracemi nastupujících výtvarníků. Myslí si, že nejsou hezké ani zajímavé pro děti. Z rozhovorů několikrát vyplynulo, že ilustrace i texty těchto knih provokují, ovšem pozitivně – vedou k zamyšlení a kritickému myšlení.

Tento názor jen potvrzuje to, že právě v souvislosti s produkcí nakladatelství Baobab se nejčastěji pojí otázka, zda jsou jejich knihy artefaktem pro děti nebo spíše pro dospělé. Kalivodová (2015) podotýká, že vzhledem k tomu, že si děti nekupují knihy samy, ale kupují jim je rodiče – tedy dospělé osoby, je třeba oslovit zejména je jako kupující. Horváthová však v rozhoru uvádí: „*Že nejsou pro děti... Které z nich? Ptali se někdy děti? Zkoušeli s nimi pracovat, číst je svým dětem, vnoučatům?*“ (Kroulík, 2012) Podobně to vidí i její manžel, který se svěřil, že na začátku se vyrojily pochybnosti, že nevydávají knihy pro děti, ale „*artistní knížky pro sběratele nebo dospělé, co se ještě rádi probírají obrázky*“. (Horváth, 2014)

Jako nejčastější kritérium pro výběr knih při práci v mateřské škole dotazované učitelky uvedly srozumitelnost a kvalitu textu, ilustrace, vhodné téma a obsah. Z toho usuzují, že většina učitelek je tedy nakloněna začínajícím autorům i nově vznikajícím nakladatelstvím. Našla jsem v odpovědích jen jedinou výjimku, kdy se jako důležité kritérium jeví osvědčený, klasický autor (rozhovor se stejnou učitelkou, která odpověděla, že se jí nelíbí ilustrace nastupující generace výtvarníků). Nakladatelství jako kritérium výběru pro práci s knihou uvedly dvě dotazované.

10.3.4 Interpretace názorů respondentů - učitelé: Názory na knihy *Jak zvířata spí, Z domu a zahrady, Šmalcova ABECEDA*

Jak zvířata spí

Nejpozitivněji vnímaná kniha ze všech tří vzorků knih zařazených do výzkumu. Ilustrace se líbily a kladně je hodnotily všechny dotazované, s výjimkou jedné (respondentka A vyjadřující nesoulad s jejím estetickým cítěním a vnímáním nových výtvarníků). Nejčastěji byl výtvarný doprovod hodnocen jako líbivý, milý, poutavý, přehledný a vkusný. Naproti tomu byl vysloven názor, že u některých ilustrací není jasná linka, a proto dítěti chvíli trvá, než vidí zvíře. S tímto názorem nesouhlasím. Některé ilustrace jsou na tmavém podkladu (tma) a někde je skutečně znázorněno spící zvíře splývající s okolím, ale je to proto, že zvíře, které spí, záměrně splývá s okolím, aby bylo ve spánku v bezpečí. Myslím, že to bylo záměrem autora.

Text této knihy je vnímán pozitivně všemi dotazovanými jako výstižný, jednoduchý, stručný a hezký, plný zajímavých informací. Jedna z respondentek uvedla, že je text náročnější v oblasti slovní zásoby. Nemohu souhlasit ani s tímto názorem, osobně jsem při práci s touto knihou narazila jen na méně často používaný výraz *šťavnaté akácie*. Dětem jsem vysvětlila, že jde o plody stromů a keřů rostoucích v Africe.

Dotazované učitelky často kladně hodnotily knihu jako velmi vhodnou pro práci s knihou s dětmi předškolního věku.

Z domu a zahrady

„Ilustrační doprovod Evy Volfové je tvořen vyšíváním a nášivkami na různém textilním podkladu. Hromádky pestrobarevných knoflíků, rozsypaných na každé stránce, pak opět upomínají na odvěké dětské hry, v nichž se knoflík podle momentální potřeby dokázal proměnit v cokoli. Vedle celostránkových vyšívaných koláží se objevují i celé příběhové sekvence (viz příloha č. III) s textem, jehož ztvárnění křivými stehy podporuje dojem autentičnosti dětského projevu.“³

³ Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29289/cerna-olga-z-domu-a-zahrady> (citováno 7. 1. 2018)

Tato kniha neměla téměř žádné kladné ohlasy, respondentkami je negativně hodnocen zejména výtvarný doprovod (koláže doplněné šitím Dotazované byly z hodnocení knihy na rozpacích, jak samy uvedly, anebo nechtěly knihu vůbec hodnotit.

Ilustrace se jim nelíbily, byly hodnoceny jako nevkusné: „*neestetické křivé šití*“. Byl vysloven i názor, že výtvarný doprovod knihy odrazuje od úmyslu knihu přečíst. Grafické zpracování také nebylo pozitivně přijato.

Knihu *Z domu a zahrady* jsem dětem nabídla k prohlížení v mateřské škole, ve třídě 5 až 6 letých dětí. Děti o ni velký zájem nejevily. Mě osobně kniha příliš nezaujala ani textem. Nemyslím si, že jde o text vhodný pro předškolní děti. K správnému pochopení by dítě mělo mít notnou dávku fantazie a dokázat spojit fikční svět se skutečným světem, ovšem ne tím, který osobně zná (starý, ponurý dům, tajemné stíny, vymyšlené zvíře). Některé pasáže se mohou zdát dětem až hororové.

Zjistila jsem, že tato kniha je nyní v nabídce za 89,- Kč, přičemž její původní cena byla 250,- Kč (www.kosmas.cz). Kniha tedy pravděpodobně zaujala jen malý počet čtenářů.

Šmalcova ABECEDA

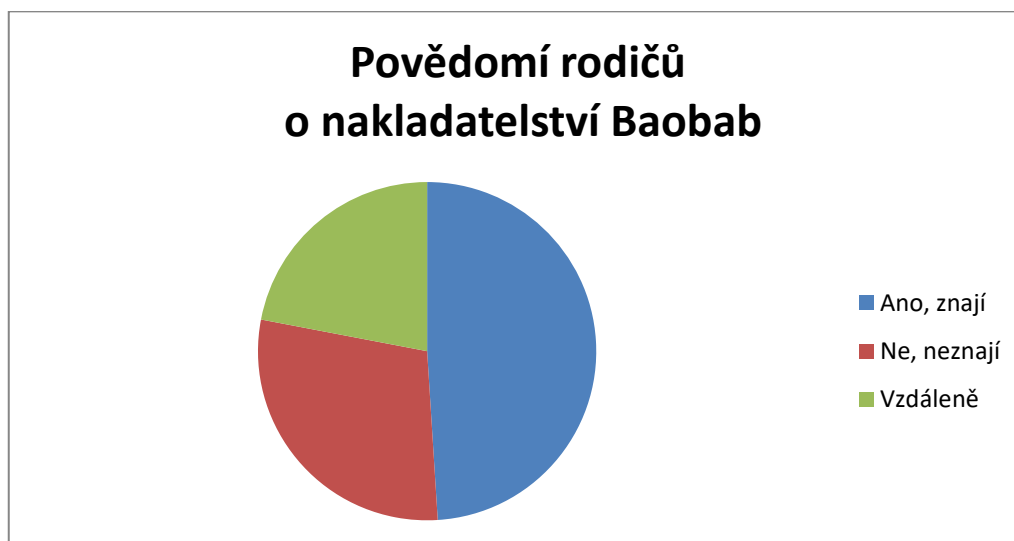
Respondentky se nejvíce vyjadřovaly k ilustracím této knihy, text zde byl vnímán jako druhořadý. Ilustrace hodnotily jako vtipné, neotřelé, veselé, ale ne kýčovité (pouze jedna respondentka je za kýčové označila). Navíc nabízejí množství témat, s nimiž se dá pracovat.

Domnívám se, že kniha má velký potenciál pro děti předškolního věku, což se potvrdilo i v rozhorech s dotazovanými učitelkami. Použily by ji k motivaci k různým tématům (letectví, pravda x fantazie, hádanky aj.), k činnostem individuálním i ve skupinách.

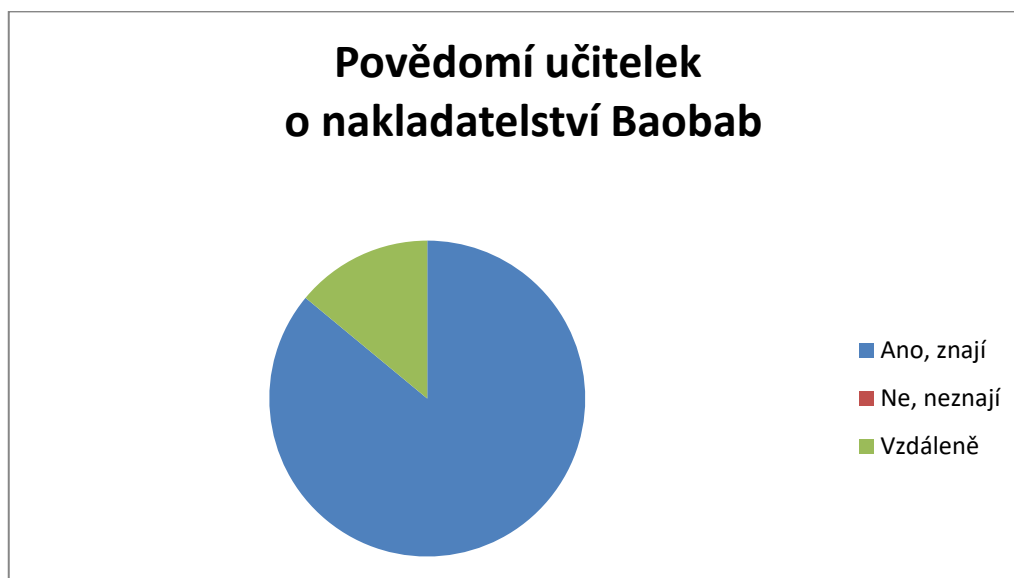
10.4 Souhrn výsledků dotazníkového šetření mezi rodiči a rozhovorů s učitelkami mateřských škol v grafické podobě

Pro lepší orientaci ve výsledcích jsem vytvořila následující grafy a schémata, která výsledky dotazníkového šetření mezi rodiči i mezi učitelkami mateřských škol shrnou. Zároveň jsem porovнала výsledky týkající se rodičů (dotazníkové šetření) s učitelkami mateřských škol (rozhovory).

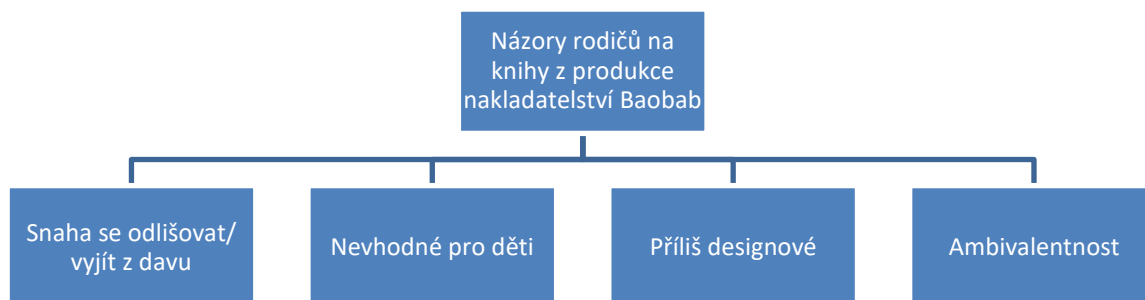
Povědomí rodičů o nakladatelství Baobab

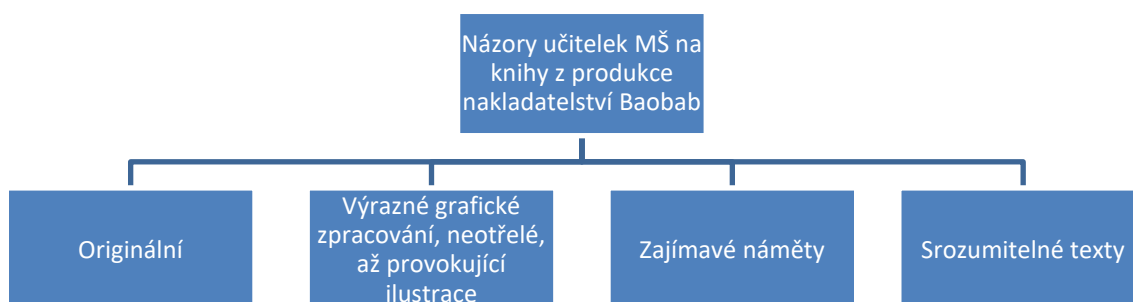
Povědomí učitelek mateřských škol o nakladatelství Baobab

Doplňující informace k názorům rodičů na knihy vydané v nakladatelství Baobab:

Doplňující informace k názorům učitelek na knihy vydané v nakladatelství Baobab

Nyní následuje porovnání názorů rodičů a učitelek mateřských škol na tři vybrané knihy, jež jsou rovněž prezentovány ve výšečovém grafu, který informace výše uvedené zpřehlední.

Porovnání názorů na knihu J. Dvořáka *Jak zvířata spí*

Názor rodičů na knihu *Jak zvířata spí*

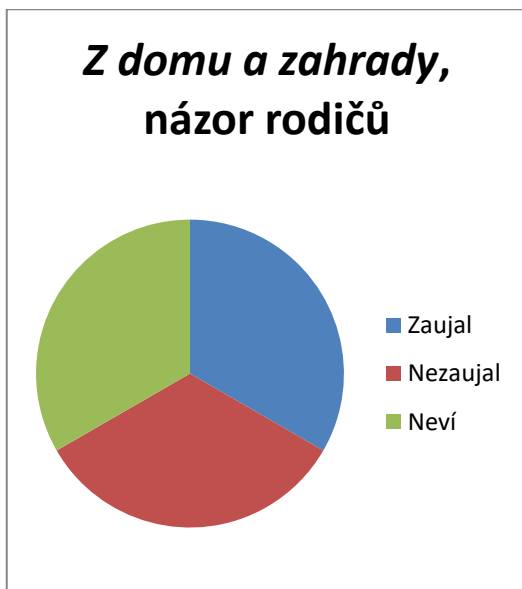

Názor učitelek na knihu *Jak zvířata spí*

Porovnání názorů na knihu O. Černé *Z domu a zahrady*

Názor rodičů na knihu *Z domu a zahrady*

Názor učitelek na knihu *Z domu a zahrady*

Plných 72% učitelek mateřských škol, které se zúčastnily rozhovorů k mému výzkumu, knihu nechtělo, netroufalo si ji hodnotit nebo odpovědělo, že je z knihy na rozpacích, případně, že knihu nezná.

Porovnání názorů na knihu P. Šmalce *Šmalcova ABECEDA*

Názor rodičů na knihu *Šmalcova ABECEDA*

Názor učitelek na knihu *Šmalcova ABECEDA*

10.5 Práce s knihou Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí* v mateřské škole

K práci s knihou v mateřské škole z produkce nakladatelství Baobab, jsem zvolila knihu Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí* s výtvarným doprovodem Marie Štumpfové.

Věkové složení dětí: 4 – 6 let

Cíl:

- uvědomění si životních potřeb lidí a zvířat
- uvědomění si změn v chování a v poloze těla ve spánku a v bdělosti (u lidí i u zvířat)
- vést děti k hledání souvislostí, usuzování a předvídání
- pokusit se pantomimou vyjádřit typické znaky zvířete (spícího nebo v bdělém stavu)
- seznámit se se základním porovnáváním – má kratší potřebu spánku než... – a porovnáváním rozdílem – o kolik méně spí žirafa než... (matematická pregramotnost)

1. den:

Motivace: poslech písně *Mravenčí ukolébavka*

Děti se mohly pohybovat dle vlastního prožitku nebo jen skladbu v klidu poslouchat a soustředit se na text. Po poslechu skladby jsem si s dětmi sedla do kruhu a doprostřed jsem položila knihu *Jak zvířata spí* a několik okopírovaných ilustrací z této knihy.

Kladla jsem (dále jen Uč.) dětem otázky: „*Podívej se na obrázky, které jsou z této knihy, a zkus se zamyslet, o čem asi kniha je. Odpověď si nechej pro sebe, anebo ji můžeš porovnat s názorem vedle sedícího kamaráda.*“

Vojta: „*Já to vím, je to atlas zvířat.*“

Postupně jsme se dostali k tomu, že v tomto atlasu jsou zvířata na obrázcích zachycena ve spánku.

Uč.: „*Viděl jsi někdy spát nějaké živé zvíře?*“

Lukáš: „*Já jo. Naše kočka Morris spí skoro pořád.*“

Uč.: „*To je dobře. Potichu vzpomínej, jak vypadá vaše kočka, když spí, později si o tom ještě povíme*“.

Dále jsem dětem četla o zvířatech, která jsem před tím zvolila a jejichž obrázky jsem dětem předložila. Vybrala jsem: psa, velblouda, páva, kraju, kočku, žirafu, plameňáka, vydru a čmeláka. Postupně jsem četla popis k obrázkům vybraných zvířat a děti si obrázky prohlížely. Později jsem jim pokládala otázky: „*Co je to za zvíře? Co o něm víš?*“ „*Představ si, že budeš v noci spát na horkém písku jako velbloud, jak by sis asi lehnul?*“ apod. Vrátili jsme se i k *Mravenčí ukolébavce* a připomněli jsme si, že mravenci spí v mraveništi ve svých komůrkách (toto téma jsme si přiblížili již dříve v integrovaném bloku „*Co se děje v lese*“.)

Uč.: „*Co myslíte, šlo by žít beze spánku?*“

Děti se shodly na tom, že ne.

Uč.: „*Co ještě potřebujeme k životu a neobejdeme se bez toho?*“

Děti životní potřeby znaly, už jsme o nich hovořili dříve, jmenovaly jídlo, vodu, vzduch, někdo si vzpomněl na sluníčko.

Pro případ, že by děti byly unavené nebo nesoustředěné, jsem pro ně měla připravenou pohybovou hru s padákem (*Na kouzelníka*). Pokud děti vydrží do konce povídání o zvířatech v knize, pohybová hra následuje po čtení:

Pohybová hra s padákem: Děti stojí po obvodu padáku a drží se okraje. Jedno z vybraných dětí si dřepne do středu, ostatní se točí okolo něj a přibližují se k němu (čímž ho do padáku zabalují) s říkankou:

„*Čáry máry, kéž by vklouzlo*

do Adélky (jiné jméno, střídáme)

zvláštní kouzlo.

Čáry, máry, je to tak,

bude ryba nebo pták!“

Po této říkance děti zpět rozbalují dítě (oddalují se zpátky od středu padáku), které je ve středu:

„*Čarování se zdařilo,*

V co se asi proměnilo?“

Dítě vprostřed padáku pantomimicky ukazuje, co je za zvíře. Má možnost ukázat zvíře v bdělém stavu či ve spánku. Dítě, které pozná nebo uhodne předvedené zvíře, jde do středu padáku a hra se opakuje. Důležité je, že se děti hlásí, nepřekřikují se a učitelka rozhoduje, kdo se první přihlásil a správně uhodl.

2. den:

Výtvarná činnost navazující na prohlížení a čtení knihy *Jak zvířata spí*

S dětmi jsme si v komunitním kruhu připomněli čtení z knihy. Těm, kteří včera chyběli, jsem vložila do ruky obrázky zvířat.

Otázky: *Poznáváte, co je to za zvíře?*

Co o něm víme?

Je něco, co ses dozvěděl z knihy a dříve jsi to nevěděl?

Rozhovor o tom, co si děti pamatují z včerejšího čtení.

Uč.: *„Vzpomenete si, jak spí...žirafa?“* (ve stoje s hlavou opřenou o strom)

Nová informace: žirafa spí jen čtyři hodiny denně.

Uč.: *„Ví někdo, kolik času potřebuje ke spánku dospělý člověk?“*

Děti tuto informaci nevěděly, sdělila jsem jim tedy, že zdravý dospělý člověk potřebuje přibližně 8 hodin spánku denně.

Uč.: *„Víte, jak spí netopýr?“*

V knize netopýr není, otázka má probudit v dětech zájem o něco nového a udržet jejich pozornost.

Uč.: *„...zavěšený hlavou dolů.“*

Uč.: *„Spí 19 hodin denně!“*

Dále jsem dětem vysvětlila, že den má 24 hodin. Aby si takové množství dokázaly představit, ukázala jsem jim 24 víček od plastových lahví. Dospělý člověk prospí 8 hodin a 16 hodin je vzhůru. (Oddělila jsem 8 víček a 16 víček. Na konec řady s 8 víčky

označujícími spánek jsem přiložila malý obrázek se siluetou lidského těla.) Podobným způsobem jsem dětem přiblížila také informaci, že netopýr prospí 19 hodin a jen 5 hodin je vzhůru. Stejný příklad lze předvést i u žirafy s jejím čtyřhodinovým spánkem.

Předpokládala jsem, že děti budou mít zájem o to, kolik času stráví určité zvíře spánkem. Dané informace o některých zvířatech jsem si proto zjistila předem, pokud budou chtít děti zjistit zvíře, o kterém tuto informaci nemám, zkusíme ji společně najít v encyklopedii nebo na internetu. (Máme ve třídě počítač zabudovaný v dětském plastovém stolku.) Nakonec jsme ještě hledali kočku (je v knize *Jak zvířata spí*), králíka, morče a myš.

Tato aktivita je přípravou na činnost v oblasti matematické pregramotnosti, kterou chci následující den navázat na téma Spánek zvířat.

Jakmile děti začnou ztrácet pozornost, nabídnu jim buď tanec na písničku Mravenčí ukolébavka, nebo hru s padákem Na kouzelníka (rozhodnu dle zájmu dětí, můžou proběhnout i obě pohybové aktivity). Pohybovou aktivitu ukončím tím, že děti začarují ve spící zvíře, zatáhnu žaluzie a nechám je chvíli relaxovat.

Po protažení těla a roztažení žaluzií jsem navrhla činnost: *„Pojďme si nakreslit jedno zvíře, které spí. Je jedno, jaké si vybereš a jestli přesně nevíš, jak spí, zkus nakreslit, jak si myslíš, že spí.“*

Dětem jsem dala k dispozici bílé papíry nebo papíry pastelových barev jako v knize. Mohly si vybrat. Zároveň mohly zvolit pastelky nebo fixy. Obrázky jsou v příloze č. VI této práce. Nakonec jsme si uspořádali výstavu spících zvířat a děti pojmenovávaly – odhadovaly, o která zvířata na obrázcích se jedná. Stejná zvířata jsme dali k sobě, aby spala na společném místě.

3. den

Děti jsem rozdělila do skupin po třech nebo čtyřech. Pro každou skupinu jsem měla připravený obrázek jednoho zvířete (žirafa, králík, morče, myš, kočka, netopýr) a u obrázku číslicí napsáno, kolik hodin denně toto zvíře prospí. Toto číslo bylo graficky zobrazeno na stejném listu v jednoduchých konfiguracích.

Úkolem dětí bylo zjistit (spočítat), kolik „jejich“ zvíře denně prospí hodin a stejný počet kostiček (1x1 cm, máme jich k dispozici 1000) položit na obrázek.

Po splnění tohoto úkolu jsem dětem připomněla, že den má 24 hodin. Rozdala jsem jim pruh papíru s 24 políčky. Úkolem dětí bylo zaplnit příslušný počet políček kostičkami. Následně měly vybarvit políčka, na kterých leží kostky.

Závěr: podle počtu vybarvených políček jsme porovnali délku spánku jednotlivých zvířat a nakonec jsme je upořádali podle zadaného vztahu: „spí déle než...“. (Pokud bychom zjistili, že některá zvířata spí stejně dlouhou dobu, porovnávali bychom pouze délku spánku.)

Reflexe: Kniha i aktivity s ní spojené děti zaujaly. Překvapilo mě, že si děti velmi brzy zapamatovaly názvy zvířat, která dosud neznaly (rorýs), a počty hodin spánku u konkrétního zvířete.

Již dříve jsme společně hovořili o životních potřebách lidí a zvířat, nyní jsem se tedy zaměřila na potřebu spánku a zejména na uvědomění si, že každý druh zvířete má tyto potřeby jiné, co se týká místa ke spánku i délky spánku. Bylo zajímavé, že děti nevěděly nic o délce spánku (dospělého) člověka, 8 hodin spánku se jim zdálo příliš dlouho. Tipovaly, že člověk spí kratší dobu.

Dobře si děti poradily s hledáním souvislostí a s usuzováním čtených informací. Předvídání, jak které zvíře spí, bylo pro děti náročné, zejména pokud se jednalo o zvíře exotické.

V ilustracích většina dětí zvířata ve spánku kreslila sice se zavřenýma očima, ale stojící, anebo stočená do klubíčka, ale naopak s otevřenýma očima. Často děti volily vydru, hada, žirafu a kočku.

Pohybovou hru s padákem Na kouzelníka, kde pantomimicky ztvárňují zvířata, děti už znaly a mají ji rády. Domnívám se, že básnička i čarování se dětem moc líbí. Nyní přibyla jen poloha spících zvířat, což pro děti nebylo jednoduché, jednalo se spíše o zpestření. Děti se chtěly vystřídat všechny, což vzhledem k jejich počtu nebylo možné, ale ve hře jsme po předchozí dohodě pokračovali venku na zahradě v době před obědem.

Se shodným počtem puntíků, kostek a vybarvených políček bylo třeba některým skupinám dopomoci, dvě skupiny se přepočítaly o 1.

11 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo popsat specifika nakladatelství Baobab ve vztahu ke knihám pro děti předškolního věku a zjistit, jaký je názor rodičů i pedagogických pracovníků mateřských škol na vybrané knihy z tohoto nakladatelství, na jejich obsah i výtvarné zpracování. Ke svému výzkumu jsem využila metodu dotazníku a polostruktrurovaných rozhovorů.

Na základě prostudované literatury a dalších informačních zdrojů jsem se v teoretické části zabývala oblastmi, které jsou charakteristické pro rozvoj dětské osobnosti v předškolním věku a které jsou důležité zejména pro správný rozvoj budoucího čtenáře. Zaměřila jsem se i na důležitost podpory čtenářství v rodině a v mateřské škole.

V dalších kapitolách jsem se zabírala dětskou literaturou, knižní produkcí pro děti a podrobně jsem popsala vývoj dětské ilustrace v Čechách, protože právě originální ilustrace jsou typické pro dětské knihy, které vzešly z produkce nakladatelství Baobab.

V empirické části práce jsem si stanovila tři cíle:

Prvním cílem bylo vytvořit typologii knih pro děti předškolního věku vydaných v nakladatelství Baobab. Tato typologie by měla sloužit rodičům, učitelům a také samotným malým čtenářům k lepší orientaci mezi knihami vydanými v nakladatelství Baobab.

Druhým cílem bylo zjistit, jaký je názor rodičů a pedagogických pracovníků mateřských škol na tři vybrané knihy z nakladatelství Baobab, zejména pak na jejich obsahovou stránku a výtvarné zpracování.

Třetím a posledním cílem bylo realizovat a reflektovat práci v mateřské škole s dětskou knihou autora Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí*, která byla vydána v nakladatelství Baobab a byla oceněna za výtvarný doprovod v literární soutěži Zlatá stuha.

Na základě cílů výzkumu jsem si stanovila tyto výzkumné otázky:

- Jaká současná česká nakladatelství vydávající literaturu pro děti znají učitelky mateřských škol, případně rodiče?

- Jaký je názor rodičů a učitelek mateřských škol na vybrané dětské knihy ve vztahu k textu a výtvarnému zpracování knih?
- Jak reagují děti předškolního věku na vybrané knihy vydané v nakladatelství Baobab a jak je možné využít tyto knihy v praxi?

Dětské knihy vydané v nakladatelství Baobab a určené dětem předškolního věku jsem rozdělila podle žánrů a témat do deseti kategorií, čímž jsem naplnila první cíl své práce. Domnívám se, že toto rozdělení usnadní čtenářům výběr knihy

Sběr dat k naplnění druhého cíle probíhal prostřednictvím dotazníků určených rodičům dětí a polostrukturovanými rozhovory s učitelkami mateřských škol. Po vyhodnocení 41 vrácených dotazníků a rozhovorů se sedmi učitelkami mateřských škol jsem došla k následujícímu shrnutí, byť si uvědomuji, že vzhledem k nízkému počtu respondentů není možné data generalizovat. Je však možné usuzovat na některé z trendů, protože se zjištění opakovala a mnohdy můžeme hovořit o nasycenosti vzorku (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014). Výsledky nepřinášely žádná nová zjištění.

Nejčastěji si respondenti vzpomněli na nakladatelství Albatros, toto nakladatelství je zcela jistě neznámější pro všechny respondenty mého výzkumu. Nakladatelství Baobab zná polovina dotazovaných rodičů, další čtvrtina o něm ví jen okrajově. Učitelky mateřských škol se setkaly s tímto nakladatelství všechny kromě jedné, která o něm zatím jen slyšela. Zajímavé byly doplňující informace, kdy rodiče, pokud chtěli využít možnost k nakladatelství Baobab cokoliv doplnit, hovořili o nakladatelství s jakýmsi odstupem až kritikou. Nakladatelství hodnotili jako příliš designové a nepřilíš vhodné pro děti. V jednom z dotazníků dokonce rodič projevil názor, že nakladatelství Baobab se snaží být za každou cenu originální, ale zapomíná při tom na samotné děti. S tímto tvrzením se setkal zpočátku i zakladatel a majitel Baobabu Juraj Horváth, který říká, že: „*Na začátku se vyrojily pochybnosti, že nevydávají knihy pro děti, ale artistní knížky pro sběratele nebo dospělé, co se ještě rádi probírají obrázky.*“ (viz kapitola 10.3.3) Učitelky mateřských škol nebyly k nakladatelství tak kritické, naopak knihy z Baobabu považují za originální s vhodnými a dětem srozumitelnými texty. Líbí se jim, že ilustrace nejsou prvoplánově líbivé, ale nutí děti se nad nimi zamýšlet. Uvedly, že s knihami se dá dobře pracovat a že některé z nich provokují, ovšem v dobrém slova smyslu, tedy že rozvíjejí dětskou fantazii a kritické myšlení.

K výzkumu jsem vybrala tři knihy z produkce nakladatelství Baobab. Nejprve mě zajímalo, kdo byl ochoten se do výzkumu zapojit, proto jsem vytvořila charakteristiku respondentů – rodičů.

Do výzkumu se nejčastěji zapojil respondent ve věku 36 – 45 let, vysokoškolsky vzdělaný, vychovávající dvě děti (nebo do rodiny s dvěma dětmi docházející), v domácnosti má přibližně 80 dětských knih. Navštěvuje knihovnu, kde si půjčuje i dětské knihy, které vybírá po dohodě s dětmi

Věkové složení učitelek, se kterými jsem vedla rozhovory, bylo 26 – 54 let, průměrný věk 40 let. Všechny respondentky měly uzavřené vysokoškolské studium, s průměrnou délkou praxe 6,8 let.

První knihou, kterou jsem vybrala do výzkumu, je kniha Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí* s ilustracemi Marie Štumpfové. Ve své typologii knih jsem ji zařadila do kategorie *Encyklopedie, mapy, atlasy*. Kniha byla pozitivně přijata rodiči i učitelkami mateřských škol. Všem učitelkám se jednoznačně líbil text, menší výhrady jsem zaznamenala k ilustracím. Jedna z učitelek projevila názor, že celá generace nastupujících výtvarníků se jí nelíbí a neslučuje se s jejím estetickým cítěním, včetně ilustrací Marie Štumpfové, které výtvarně doplnily právě tuto knihu. Tento názor považuji za velmi konzervativní. Další respondentce se ilustrace zdály pro děti složité, ale právě to bylo zřejmě cílem ilustrátorky: obrázky zvířat v netypických figurách, ve kterých odpočívají a spí. Záměrem zřejmě bylo, aby se děti nad obrázky zamyslely a uvědomily si změnu v chování zvířat ve spánku.

Knihu *Jak zvířata spí* jsem zároveň zvolila k práci s knihou z nakladatelství Baobab, abych si ověřila, jaká je možnost ji použít v mateřské škole. Důležité pro mě bylo i zjištění, jak budou samotné děti tuto oceněnou a pozitivně přijímanou knihu veřejností a učitelkami vnímat.

Jako další knihu jsem zvolila *Z domu a zahrady* z pera Olgy Černé, doplněnou ilustracemi Evy Volfové. Ve své typologii knih jsem ji zařadila mezi knihy *Ze života, tradice, biblická témata*. Rodiče se v názorech rozdělili do tří stejně početných skupin. Tedy jednu třetinu kniha zaujala, další třetinu nezaujala a zbytek respondentů se nevyjádřil jednoznačně. Dotazované učitelky nebyly v názorech tak vstřícné, kniha se jim nelíbila vůbec nebo se k ní odmítly vyjádřit. Jako silně negativně vnímané byly zejména ilustrace, které údajně odrazovaly od úmyslu knihu vůbec číst.

V názorech na poslední knihu *Šmalcovu ABECEDU*, kterou jsem pro svůj výzkum vybrala a ve své typologii zařadila do kategorie *Naučné knihy*, se dotazovaní rodiče i učitelky zcela shodli a většinou se zejména ilustrace knihy líbily.

V mateřské škole, kde pracuji, jsem realizovala práci s knihou J. Dvořáka *Jak zvířata spí*, jejímž cílem bylo děti motivovat k pozitivnímu vztahu ke knihám a k rozvoji čtenářství. Děti na knihu reagovaly velmi vstřícně, ilustrace se jim líbily, poznaly na obrázcích zvířata, která znaly a zajímaly se o zvířata, která pro ně byla nová. Děti si uvědomily, že lidé i zvířata si ke spánku vybírají rozličná místa (strom, voda, zem...) a spí v různých polohách (stočená do klubíčka, na zádech, ve stoje...). Zajímavé je, že děti velmi zaujala délka spánku jednotlivých zvířat, proto jsem kromě čtenářských strategií, pantomimického a výtvarného ztvárnění ještě využila téma knihy k rozvíjení matematické pregramotnosti, konkrétně porovnávání.

Ačkoliv jsou k nakladatelství Baobab rodiče oproti učitelkám více kritičtí, ke konkrétním knihám se nevyjádřili ve většině negativně. Učitelky naopak o Baobabu hovořily s pozitivním přijetím, ovšem ke konkrétním ilustracím byly kritičtější než rodiče.

Domnívám se, že se nakladatelství Baobab daří jejich záměr, tedy vydávat originální knihy a dát prostor začínajícím autorům textů i ilustrací. Záměrně nevydávají líbivé knihy, ale takové, které otevírají emoce, fantazii a třeba i diskuze. Bylo by zajímavé udělat podobný průzkum i mezi rodiči, kteří zvolili pro své děti alternativní formu výuky, neboť tito lidé preferují ve výchově jiné hodnoty než rodiče z běžných mateřských škol. K tomuto zjištění jsem došla i při své bakalářské práci, kdy jsem porovnávala pohybové výkony dětí z běžných a lesních mateřských škol. Tato diplomová práce by tedy mohla posloužit jako výchozí text pro porovnávání názorů rodičů a učitelů při dalších výzkumech.

12 Seznam použitých informačních zdrojů

GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti: s ukázkami textů. Pro 2. ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN (brož.).

HÁBOVÁ, Kristina. *Ilustrace pro děti. Nová vlna šedesátých let – inspirace pro současnost?* (Diplomová práce) Praha: Univerzita Karlova – katedra výtvarné výchovy, 2008.

HOLEŠOVSKÝ, František. *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti*. Praha: Nakladatelství Albatros, 1982. ISBN (Váz.)

HOLEŠOVSKÝ, František. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Nakladatelství Albatros, 1989. ISBN (váz.).

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Čtenářská propedeutika*. Vyd.1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-657-4.

HYHLÍK, František. *Psychologie mladého čtenáře*. Vyd.1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Nakladatelství Albatros, 1982. ISBN 13-824-82.

KALIVODOVÁ, Michaela. *Publikační činnost nakladatelství Baobab od roku 2010*. (Bakalářská práce) Brno: Masarykova univerzita - Ústav hudební vědy, Sdružená uměnovědná studia, 2015

KAMMERER, Doro. *První tři roky života dítěte: průvodce pro rodiče*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1839-2.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1110-9.

KROPÁČKOVÁ, Jana, Radka WILDOVÁ a Anna KUCHARSKÁ. *Pojetí a rozvoj čtenářské pregramotnosti v předškolním období. Pedagogická orientace*. Olomouc: Česká pedagogická společnost, 2014, 24(4), 488-509. ISSN 1211-4669.

- KUCHARSKÁ, Anna. *Riziko dyslexie: pregramotnostní schopnosti a dovednosti a rozvoj gramotnosti v rizikových skupinách*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-784-7.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.*
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie. Vyd.1. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.*
- MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.
- MERTIN, Václav. *ABECEDA pro učitelky mateřských škol*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-923-6.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha a Litomyšl: Nakladatelství Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Vyd. 5. Praha: Portál (vydavatelství), 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- „*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*“. Praha: 2018. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>.
- REISSNER, Martin. *Ilustrace: pohledy na výtvarný doprovod české dětské knihy = Illustration: insights into illustrations to accompany Czech children's books*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2015. ISBN 978-80-7028-439-1.
- STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Nakladatelství Albatros, 1984. ISBN (Váz.).
- ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*. Praha: Palestra, 2015. ISBN 978-80-87723-21-0.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál (vydavatelství), 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

ŠVRČKOVÁ, Marie. *Kvalita počáteční čtenářské gramotnosti: výzkumná analýza a popis soudobého stavu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7464-020-9.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1992. ISBN 80-7040-055-2.

TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)*. Brno: Host (vydavatelství), 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-256-6.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Vyprávěj mi něco-: jak si děti osvojují příběhy*. Příbram: Pistorius& Olšanská, 2007. ISBN 978-80-87053-07-2.

URBANOVÁ, Svatava. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-803-4

VÁGNEROVÁ, Marie, VALENTOVÁ, Lidmila. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Dot. Praha: Univerzita Karlova, 1994. ISBN 80-7066-384-7.

WILDOVÁ, Radka. *Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-7290-228-8.

Elektronické zdroje:

<http://artalk.cz/2017/04/20/tz-vysledky-souteze-nejkrasnejsi-ceske-knihy-roku-2016/>
[online]. [cit. 2017-11-26]

<http://www.baobab-books.net/> [online]. [cit. 2017-11-26].

<http://www.baobab-books.net/obrazy-svet> [online]. [cit. 2017-11-25].

<http://www.baobab-books.net/jak-zvirata-spi>[online]. [cit. 2018-03-25].

<http://www.baobab-books.net/smalcova-ABECEDA>[online]. [cit. 2018-03-25].

<http://www.baobab-books.net/fsearch/results/z%20domu%20a%20zahrady>[online]. [cit. 2018-03-25].

<http://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/nejkrasnejsi-knihy-roku-2015>) [online]. [cit. 2017-11-26].

<http://www.kosmas.cz/knihy/165657/z-domu-a-zahrady/> [online]. [cit. 2018-04-5].

https://www.lidovky.cz/doslovne-krasna-literatura-podivejte-se-na-nejkrasnejsi-ceske-knihy-minuleho-roku-gk5-/kultura.aspx?c=A170421_114318_ln_kultura_jto [online]. [cit. 2017-11-26].

<http://magazin.aktualne.cz/kultura/film/baobab-je-alternativa-ke-kyci-a-hnusnym-kniham/> [online]. [cit. 2018-04-5].

http://www.magnesiailitera.cz/?gclid=EAIaIQobChMIq_i5jsva1wIVpArTCh0SFw8HEAAYASAAEgKSPPD_BwE [online]. [cit. 2017-11-26].

<http://www.mujsquat.cz>[online]. [cit. 2017-11-26].

<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/o-nckr/>) [online]. [cit. 2017-11-26].

<http://www.tabook.cz/> [online]. [cit. 2017-11-26].

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/ctenarskagramotnost_final.pdf [online]. [cit. 2017-11-26].

<http://www.zlatastuh> HORVÁTH, Juraj. 34x VŠUP Ateliér ilustrace a grafiky (Horváth) [online]. 8. 4. 2014 [cit. 9. listopadu 2015]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=SjjNzisFOys>>.a.cz/cs/kategorie [online]. [cit. 2017-11-26].

13 Seznam příloh

Příloha I.: Dotazník pro rodiče (příp. prarodiče nebo osoby, které si s dětmi čtou)

Příloha II.: Přepis rozhovorů s učitelkami mateřských škol

Příloha III.: Fotografie ilustrací knih použitých k výzkumu

Příloha IV.: Fotografie z činnosti Práce s knihou Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí* v MŠ

Příloha V.: Text písně *Mravenčí ukolébavka*

Příloha VI.: Fotografie dětských kreseb

Příloha VII.: Fotografie z festivalu Tabook 2016 v Táboře

Příloha I.

Dotazník pro rodiče

1. Jak vás kniha zaujala?

- a) velmi zaujala
- b) méně zaujala
- c) neumím posoudit
- d) spíše nezaujala
- e) naprosto nezaujala
- f) vlastní hodnocení obsahu knihy (není povinné):

2. Myslíte, že je tato kniha vhodná pro děti předškolního věku z hlediska tématu?

- a) velmi vhodná
- b) méně vhodná
- c) neumím posoudit
- d) spíše nevhodná
- e) naprosto nevhodná

3. Jak hodnotíte ilustrace v knize z hlediska provedení?

- a) velmi pěkné a vkusné
- b) méně vhodné či méně vkusné
- c) neumím posoudit
- d) spíše nevhodné či nevkusné
- e) naprosto nevhodné či nevkusné
- f) vlastní hodnocení ilustrací, jak na vás ilustrace působily (není povinné):

4. Myslíte, že ilustrace vhodně doplňují obsah knihy?

- a) ano
- b) jen v některých případech
- c) neumím posoudit
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

5. Zaujala tato kniha vaše děti?

- a) ano
- b) ano, ale ne celá
- c) neumím posoudit
- d) spíše ne
- e) vůbec ne
- f) vlastní komentář (není povinný):

6. Co se jim (dětem) na knize nejvíce líbilo? (lze označit více odpovědí)

- a) téma a obsah
- b) ilustrace
- c) vlastní hodnocení (není povinné)

7. Věk dětí, kterým jste knihu četli (pokud jste ji dětem četli)

8. Setkali jste se již dříve s tvorbou autora?

- a) ano
- b) jen vzdáleně
- b) ne

9. Setkali jste se již dříve s tvorbou ilustrátora knihy?

- a) ano
- b) jen vzdáleně
- b) ne

Shodné otázky pro všechny knihy:

10. Setkali jste se již dříve s tvorbou v nakladatelství Baobab?

- a) ano
- b) jen vzdáleně
- b) ne
- c) informace, které byste chtěli k tématu nakladatelství Baobab doplnit:

11. S jakými knihami, příp. kde jste se již setkali s knihami z nakladatelství Baobab?

Doplňující informace:

12. Věk respondenta (váš věk)

13. Vzdělání

14. Povolání (profese)

15. Počet dětí v rodině

16. Přibližný počet dětských knih v rodině:

17. Navštěvujete knihovnu?

18. Pokud ano, půjčujete si i dětské knihy?

19. Co nebo kdo rozhoduje o tom, jakou dětskou knihu si půjčíte či zakoupíte?

Příloha II.

Přepis rozhovorů s učitelkami mateřských škol

Respondentka A, 40 let, 20let pracuje jako učitelka v mateřské škole v Příbrami.

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající knihy pro děti?

Albatros, Běžíliška, Grada, Host, Labyrint, Mladá fronta, Portál, Svojtka, Fragment a Paseka.

Tolik?

Nedávno jsem se o nakladatelství dětských knih poměrně dost zajímala, protože jsem ve školce zařizovala novou knihovnu, tak je mám pěkně v hlavě.

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

V první řadě podle osvědčeného spisovatele, tématu a srozumitelnosti. Jsou knihy, které by neměly dítě v předškolním věku minout, protože později už pro ně nemají takovou vypovídací hodnotu. Některé knihy jsou nadčasové, vhodné pro děti každého věku, ale některé je třeba předvést v ten správný okamžik. Nejsem úplný zastánce moderních autorů, knižní novinky příliš nevyhledávám, mám raději klasické autory. Záleží mi spíše na obsahu. Občas se ale nechám inspirovat doporučením mých mladších kolegyně, novější literatura je dnešním dětem mnohem bližší než někteří již nežijící autoři, kterým děti nerozumí, a to je velká škoda. Samozřejmě nevybírám knihy pouze podle toho, zda se zdají vhodné mě a snažím se je neposuzovat jen podle svého subjektivního postoje, také nechávám děti samotné si vybrat, co je zrovna zajímavá.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Samozřejmě. Ale jak jsem už před tím řekla, knihy tohoto typu nejsou mojí srdeční záležitostí. Baobab je alternativní nakladatelství, které se sice věnuje vydávání původních textů a zajímavých překladů, ale jejich podání a prezentace se mi nelíbí. Možná je to právě mojí konzervativností a věkem. Mé estetické citění a vnímání se neslučuje celkově s ilustracemi nastupující generace výtvarníků. Jejich obrázky v těchto knihách se mi nelíbí a neshledávám je ani dost málo hezkými, ani zajímavými pro děti.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

Knihy pro děti z produkce většiny nakladatelství představují pozitivní vzory a hodnoty naší společnosti a vedou je k tomu, aby dokázaly rozlišovat mezi dobrem a zlem. A také předvídat důsledky svého jednání. To je v pořádku, tak to má být, v tom je i Baobab stejný, ale to provedení se mi prostě nelíbí. Jak už jsem řekla: ilustrace i obsah jednotlivých knih nebo příběhů, které se mi dostaly do rukou, neodpovídaly mým představám.

5. Znáte knihu:

- Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí: Ano*
- Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA: Ne. Ani po prolistování (v knihovně) se mi nelíbila.*
- Černá, Olga: *Z domu a zahrady. Pouze okrajově.*

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit? (Text, přiměřenost dětem předškolního věku aj.)

*Jako jediná mě zaujala kniha Jiřího Dvořáka *Když zvířata spí*. Jedná se spíš o atlas zvířat. Knihu doplňují ilustrace Marie Štumpfové. Někdy musí mít dítě možná problém domyslet si, uhodnout, o které zvíře vlastně jde. Ilustrace jsou dost zavádějící. Možná šlo o záměr a děti si mohou tak jednotlivá zvířata představit jinak, tedy rozvoj fantazie? Knižka popisuje, jak jednotlivá zvířata vypadají, co dělají, co potřebují, na co myslí v čase spánku a čerpání sil. Texty se mi líbí, hodnotím je velice kladně, na rozdíl od ilustrací. Knižka navazuje na dětmi oblíbený žánr zvířátkových leporel a osloví zřejmě nejvíc ty úplně nejmenší čtenáře. Je tady spousta otázek, na které chtějí děti znát odpověď, a tím pádem lze s knihou dobře pracovat. Kniha přímo vybízí k dialogu, otevírá dětem prostor k přemýšlení, myslím si, že je to jedna z těch povedenějších publikací.*

7. Setkala jste se již s tvorbou autorů (a jak tvorbu hodnotíte?):

S tvorbou uvedených autorů jsem měla tu čest se seznámit, ale jak již jsem se zmínila, nijak mě neoslovila. Jsem literárně konzervativní typ a tyto inovativní přístupy ke čtenáři jsou bližší spíš mým mladším kolegyním. Ale nijak je samozřejmě nezavrhuji.

8. Setkala jste se již s ilustrátorkou Marií Štumpfovou (jak její tvorbu hodnotíte?)

Ilustrace? Nelíbí, já tohle vážně nemusím. Slon, u kterého člověk neví, jestli má pět nohou nebo čtyři nohy a chobot.... Nelíbí se mi to. Ostatní ilustrátory neznám a netroufám si je hodnotit.

Respondentka B, 43 let, 18 let pracuje jako učitelka v mateřské škole v Praze.

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?

Albatros, Mladá fronta, Baobab, Meandr, Labyrint, Svojtka

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

K danému tématu a kvalitě textu. Mám ráda, když mohu se čteným příběhem jakkoliv pracovat, dramatizovat, znázornit výtvarně, anebo jej využít jako motivační složku k jakékoliv činnosti.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Ano, samozřejmě.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

Jsou velmi originální, někdy až provokují, hlavně ilustracemi.

5. Znáte knihu:

Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí: Ano*

Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA: Ano*

Černá, Olga: *Z domu a zahrady: Dosud ne, dnes ji vidím poprvé*

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit? (Text, přiměřenost dětem předškolního věku aj.)

a) Dvořákova kniha Jak zvířata spí se mi líbí, několikrát jsem ji dokonce využila pro práci ve školce. Dětem se moc líbí a líbí se jim i ilustrace.

b) Šmalcova ABECEDA je bláznivá kniha. Mně se líbí moc, ale nejsem si jistá, zda osloví většinu předškolních dětí.

c) Z domu a zahrady Olgy Černé jsem na rozpacích. Text neznám, ilustrace se mi líbí jen některé.

Ilustrace:

a) Podle mě pěkné a vkusné.

b) *Některé ano, jiné méně. Od stejné ilustrátorky znám Kočičku z kávové pěny. Mojí dceři se moc líbila, ve školce zaujala spíše holky, ale nijak zvlášť.*

c) *Bláznivé, záleží asi na vkusu a míře bláznovství každého člověka nebo vlastně dítěte.*

7. Setkala jste se již s tvorbou autorů (pokud ano, jak ji hodnotíte?):

J. Dvořáka (napsal mj. *Slepice a televize, Zpátky do Afriky, Minimax a mravenec....*)

Znám Minimax a mravenec, super kniha.

P. Šmalce (napsal mj. *Zik a Cháta*, spoluautor *12 nejmenších pohádek*)

Neznám.

O. Černé (napsala mj. *Kouzelná baterka, Jitka a kytka, Klárka a 11 babiček...*)

Neznám. Slyšela jsem jen názvy knih.

8. Setkala jste se již s ilustrátory? Jak jejich tvorbu hodnotíte?

Marií Štumpfovou (mj. ilustrovala *Desatero přikázání*)

*Ne, vím jen, že ilustrovala *Jak zvířata spí*.*

Petrem Šmalcem (ilustroval také knihu *Ferda Páv a všelijaká zvířata*)

Znám jen Šmalcovu ABECEDU.

Evou Volfovou (mj. ilustrovala knihu *Kočička z kávové pěny*)

Ne, bohužel, nic mi to neříká.

Respondentka C, 43 let, 7 let pracuje jako učitelka a mateřské škole v Praze

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?

Baobab, Meandr, Albatros, Mladá fronta, Běžiliška, Petrkov, Portál

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

Vybírám podle ilustrací, podle autora. Podle nakladatelství také.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Ano.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

Knihy z nakladatelství Baobab mají výrazné, originální grafické zpracování. Ilustrace nejsou prvoplánově líbivé.

5. Znáte knihu:

Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí*: *Ano*

Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA*: *Ano*

Černá, Olga: *Z domu a zahrady*: *Ne*

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit? (Text, přiměřenost dětem předškolního věku aj.)

V knize Jak zvířata spí se mi líbí ilustrace i téma knihy, život zvířat pojatý z jiné, méně obvyklé strany.

Šmalcovu ABECEDU znám, ale ještě jsem s ní nepracovala. Podle mého názoru je vhodná nejdříve pro děti před nástupem do školy, tedy 5 – 6 let. Ilustrace jsou vtipné, neotřelé, nabízejí množství situací, s nimiž se dá pracovat.

Knihu Z domu a zahrady neznám, ale vím o ní (prohlížela jsem ji v knihkupectví). Netroufám si ji hodnotit, ale znám jinou knihu Olgy Černé (Kouzelná baterka) a hodnotím ji jako kvalitní autorku. Kniha, o které teď mluvíme, mě vůbec nezaujala grafickým zpracováním.

7. Setkala jste se již s tvorbou autorů (pokud ano, jak ji hodnotíte?):

J. Dvořáka (napsal mj. Slepice a televize, Zpátky do Afriky, Minimax a mravenec....)

Ano, znám jeho knihy Zpátky do Afriky a Minimax a mravenec. Obě se mi líbí a ráda s nimi pracuji. Jsou vtipné, napínavé a poučné. Mají vkusné, jakoby dětské ilustrace.

P. Šmalce (napsal mj. *Zik a Cháta*, spoluautor *12 nejmenších pohádek*)

Neznám.

O. Černé (napsala mj. *Kouzelná baterka, Jitka a kytka, Klárka a 11 babiček...*)

Znám knihu Kouzelná baterka, kterou ráda čtu dětem ve školce. Výborně se na ni navazuje nejrůznějšími tématy – recyklace odpadů, domácí mazlíčci, co by bylo, kdyby... Kniha je vtipná, originální, zajímavě graficky zpracovaná.

8. Setkala jste se již s ilustrátory? Jak jejich tvorbu hodnotíte?

Marií Štumpfovou (mj. ilustrovala *Desatero přikázání*)

*Pouze v knize *Jak zvířata spí*.*

Petrem Šmalcem (ilustroval také knihu *Ferda Páv a všelijaká zvířata*)

Ano, ale jen v Šmalcově ABECEDE.

Evou Volfovou (mj. ilustrovala knihu *Kočička z kávové pěny*)

Ano, tu knihu znám, ale její ilustrace se mi nelíbí.

Respondentka D, 26 let, 4 roky pracuje jako učitelka v mateřské škole v Praze:

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?

Meandr, Baobab, Albatros, Portál, Slovan, Amadeus, Krásné čtení.

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

Podle nakladatelství, ilustrací, podle témat a také podle využitelnosti pro moji práci.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Ano, znám a je moje oblíbené.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

Je více alternativní, vydává knihy s hezkými ilustracemi.

5. Znáte knihu:

Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí*: Ano

Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA*: Ano

Černá, Olga: *Z domu a zahrady*: Ne

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit? (Text, přiměřenost dětem předškolního věku aj.)

Jak zvířata spí je milá, jednoduchá kniha, stručné povídání srozumitelné dětem, ilustrace jsou takové líbivé. Kniha je taková celkově příjemná, žádná agrese.

Šmalcova ABECEDA je zábavná a nabízí se mnoho dalších využití v práci. Ilustrace jsou pro děti trošku zmatené, možná se v nich někdy ztrácejí.

Z domu a zahrady jsem dosud nepoznala, netroufám si ji hodnotit, nemám ji přečtenou.

7. Setkala jste se již s tvorbou autorů (jak ji hodnotíte?):

J. Dvořáka (poznávám, že napsal mj. *Slepice a televize, Zpátky do Afriky, Minimax a mravenec*....)

P. Šmalce (poznávám, že napsal mj. *Zik a Cháta*, spoluautor *12 nejmenších pohádek*)

O. Černé (poznávám, že napsala mj. *Kouzelná baterka, Jitka a kytky, Klárka a 11 babiček*...)

8. Setkala jste se již s ilustrátory? Jak jejich tvorbu hodnotíte?

Marií Štumpfovou (mj. ilustrovala *Desatero přikázání*)

Petrem Šmalcem (ilustroval také knihu *Ferda Páv a všelijaká zvířata*)

Evou Volfovou (mj. ilustrovala knihu *Kočička z kávové pěny*)

Dosud jsem žádného autora ani ilustrátora neznala, pouze v těchto knihách.

Respondentka E, 35 let, 9 let pracuje jako učitelka v mateřské škole v Domažlicích

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?

Albatros, Baobab, Egmont, Paseka, Argo, Knižní klub, Běžiliška, Práh, Mladá fronta, Fragment, Svojtka, Portál, víc si asi nevzpomenu.

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

Vybírám podle textu, grafiky a ilustrace.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Ano, samozřejmě ho znám.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

Mají zajímavé náměty s neotřelými ilustracemi, zvukomalebné a srozumitelné texty. Děti ty knihy většinou zaujmou.

5. Znáte knihu:

Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí*: Ano

Šmálec, Petr: *Šmalcova ABECEDA*: Ano

Černá, Olga: *Z domu a zahrady*: Ano

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit? (Text, přiměřenost dětem předškolního věku aj.)

Jak zvířata spí je kniha s někdy trošku složitějším textem zejména co se týká slovní zásoby. Obrázky jsou poutavé, ale nemají jasnou linku, dětem proto někdy trvá, než vidí zvíře. Něčím mi připomínají ilustrace Zdeňka Smetany v knize Pohádky z pařezové chaloupky.

Básničky ve Šmalcově ABECEDĚ jsou poutavé hlavně tím, že je jedna říkanka pro konkrétní písmeno. Myslím, že se hodí pro děti od šesti let, hlavně pro prvňáčky. Obrázky se mi líbí moc, nejsou podbíživé, jako například v knize Medovníček.

Knihy Z domu a zahrady se mi vůbec nelíbí, vadí mi tam to křivé, ošklivé šití, fuj. To asi nepřekonám a radši mě ani nezajímá, co je tam napsáno. Možná jsem upjatá, ale není to pěkné, připadá mi to neestetické. Nejradši bych to dala té paní přešít, ať to udělá pořádně! Úplně mě to rozčiluje! My chceme, aby děti měly svoje výrobky hezké, a pak jim

ukazujeme toto? Šitá knížka ano, ale hezká, upravená, snad by se to dalo udělat pěkně, ne? Nikdo nejsme perfektní, ale tohle, že se ta paní nestydí!

7. Setkala jste se již s tvorbou autorů (a jak jejich tvorbu hodnotíte?):

J. Dvořáka (poznámávám, že napsal mj. *Slepice a televize, Zpátky do Afriky, Minimax a mravenec....*)

Ano, Minimax mám ráda, ale spíš pro starší děti, ne předškolní. To mám osobně vyzkoušené.

P. Šmalce (poznámávám, že napsal mj. *Zik a Cháta*, spoluautor *12 nejmenších pohádek*)

Knihy znám, ale nikdy jsem s nimi nepracovala a nevím, jestli jsou vhodné pro předškolní děti.

O. Černé (poznámávám, že napsala mj. *Kouzelná baterka, Jitka a kytky, Klárka a 11 babiček...*)

*Znám z Baobabu knihu *To je Praha*. Kniha je to moc krásná, ale byla jsem zklamaná z textu, protože některé pověsti jsou tam jenom naznačené.*

*Proti tomu kniha *Kdo je kdo*, na které se O. Černá podílela, je moc pěkná, včetně ilustrací Zdeňky Krejčové.*

8. Setkala jste se již s ilustrátory (a jak jejich tvorbu hodnotíte?)

Marií Štumfovou (mj. ilustrovala i *Desatero přikázání*)

Krásné, poetické ilustrace. Připomínají mi Daisy Mrázkovou, chybí mi tam ta linka, ale jsou takové laskavé. I když na mě trochu bledé, mám ráda jasnější barvy.

Evou Volfovou (mj. ilustrovala i *Kočička z kávové pěny*)

Ano, kočičku znám, ale mě asi nesedí to šití. Moje babička byla švadlena, teta krásně vyšívá, tohle se mi fakt nelíbí.

Petrem Šmalcem (ilustroval také knihu *Ferda Páv a všelijaká zvířata*)

Obrázky se mi líbí a kontrast mezi barvami je tak jasný, že tady ani nechybí ta linka. Připadají mi veselé, ale ne kýčovitě. To oceňuji.

Respondentka F, 40 let, 9 let pracuje jako učitelka v mateřské škole v Praze.

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?

Albatros, Portál, Mladá fronta

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

Vycházím především ze své zkušenosti, čtenářských prožitků z dětství a z toho, co se mi osvědčilo při výchově mého syna. Kromě toho se ráda nechám inspirovat doporučením mých přátel a známých.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Jen z doslechu, většinou se nezajímám o to, která kniha byla kde a kým vydána.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

To nemůžu objektivně posoudit, protože nevím, které knihy toto nakladatelství vydalo.

Odsud vzešly knihy mj. Minimax a mravenec ...neznám

Zpátky do Afriky...ne

Kouzelná baterka...ne

Klárka a 11 babiček...také neznám, ale ten název se mi líbí. To si schválně půjčím v knihovně.

Zaregistrovala jste, že se znovu vydávají knihy Daisy Mrázkové?

To jméno mi je povědomé, ale nevzpomenu si, s čím si ho mám spojit.

5. Znáte knihu:

Dvořák, Jiří: Jak zvířata spí: Ano, vím o ní, máme ji ve školní knihovně. Zatím jsem si ji jen prohlížela.

Šmalec, Petr: Šmalcova ABECEDA: Ano, tu znám už delší dobu a líbí se mi.

Černá, Olga: Z domu a zahrady: Ne.

6. Můžete je jakkoliv ohodnotit?

V knize Jak zvířata spí jsou velmi zajímavé informace o zvířatech srozumitelné dětem předškolního věku. Líbí se mi také výběr zvířat. Ilustrace působí mile, líbí se mi zvolené pastelové barvy. Myslím, že ji v budoucnu využiji při práci.

Šmalcova ABECEDA nabízí zajímavé a vtipné říkanky vhodné pro předškolní děti. Mám ji ráda, je to nový pohled na velká tiskací písmena.

7. Setkala jste se již s tvorbou autorů (a jak jejich tvorbu hodnotíte?):

J. Dvořáka: *Ne, vím jen o knížce Jak zvířata spí.*

P. Šmalce: *Znám jen jeho ABECEDU, o té jsem už mluvila.*

O. Černé: *Ne.*

8. Setkala jste se již s ilustrátory (a jak ji (tvorbu) hodnotíte?)

Marií Štumfovou: *Jen ve zmiňované knize. Líbí se mi výběr uklidňujících barev.*

Evou Volfovou: (mj. ilustrovala i *Kočička z kávové pěny*) *Ne.*

Petrem Šmalcem: *Jeho ilustrace se mi líbí.*

Respondentka G, 54 let, 1 rok pracuje jako učitelka v mateřské škole (dříve pracovala jako učitelka v 1. třídě)

1. Jaká znáte česká nakladatelství vydávající dětské knihy?

Albatros, Svojtka, Argo

2. K čemu přihlížíte, resp. podle čeho vybíráte knihu pro práci s knihou v MŠ?

Zajímám se o obsah knihy, ilustrace, srozumitelnost dětem a o dobré nápady.

Dobré nápady?

Myslím tím nápad, jak knihu využít v praxi. Občas dostanu od někoho tip, někdy mě něco napadne hned.

3. Znáte nakladatelství Baobab?

Ano, znám.

4. Vidíte v něčem odlišnost knih vydaných v nakladatelství Baobab od jiných nakladatelství?

Všechna nakladatelství produkují dobré i méně dobré knihy.

5. Znáte knihu:

Dvořák, Jiří: *Jak zvířata spí*: *Znám.*

Šmalec, Petr: *Šmalcova ABECEDA*: *Ne.*

Černá, Olga: *Z domu a zahrady*: *Ne.*

6. Můžete ji jakkoliv ohodnotit?

Texty knihy jak zvířata spí se mi zdají být příjemně jednoduché a výstižné, přehledné a vkusné ilustrace. Kniha se mi líbí. Hodně.

Ostatní knihy neznám, nemám je přečtené a nechci je hodnotit

7. Setkala jste se už s tvorbou Jiřího Dvořáka?

Jen v knize Jak zvířata spí. Kniha je ve všech směrech vhodná pro předškolní děti.

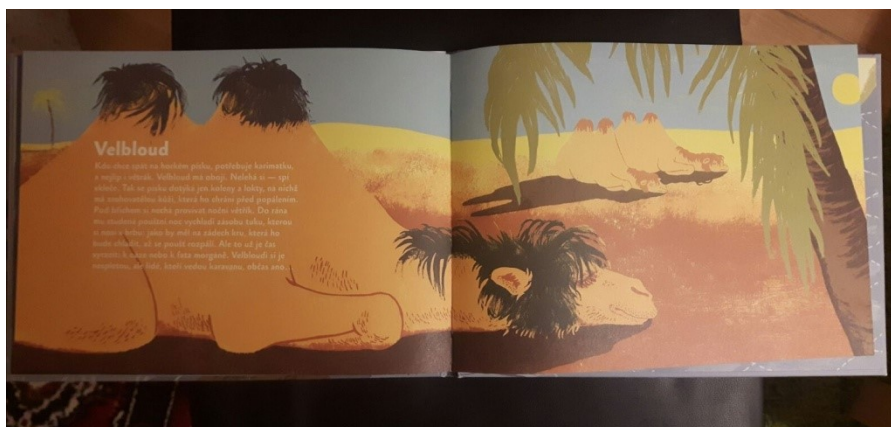
8. Setkala jste se již s ilustrátorkou Marií Štumpfovou, mj. ilustrovala i *Desatero přikázání*?

Také jen v té jedné knize. Obrázky se mi zdají být pěkné, vkusné a milé, ne křiklavě barevné.

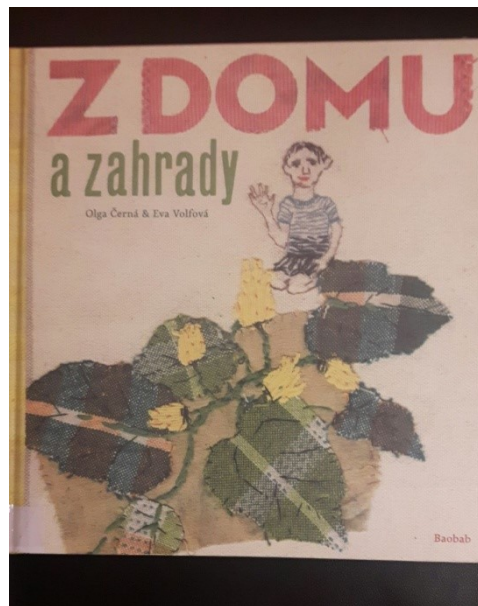
Příloha III.

Fotografie ilustrací ke knihám použitým k výzkumu

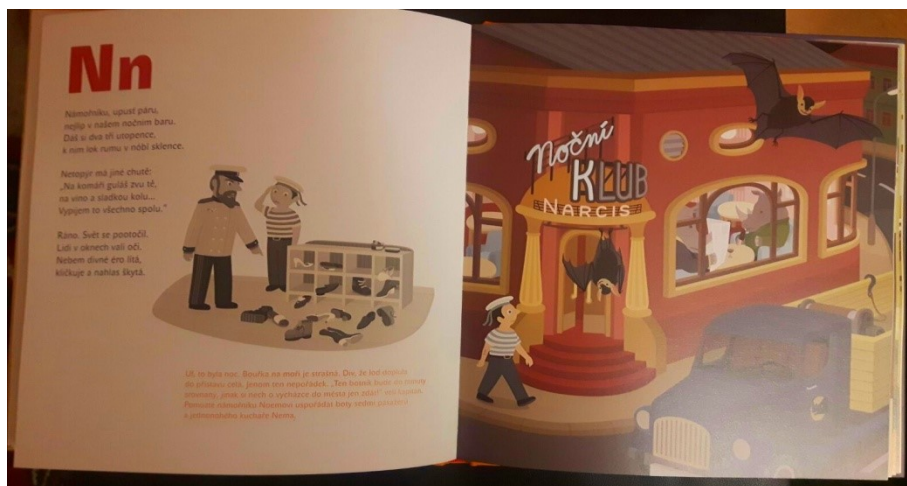
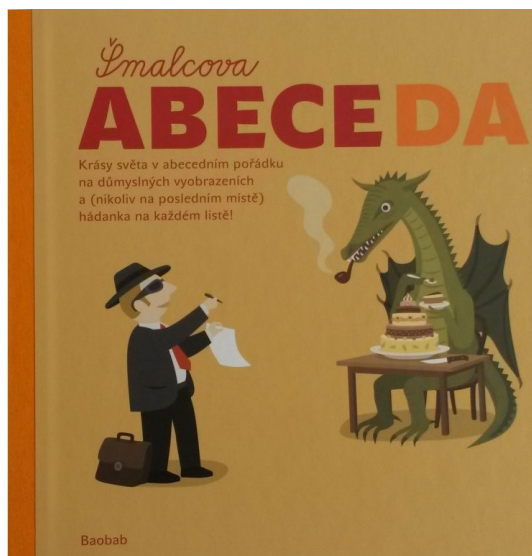
Jak zvířata spí

Z domu a zahrady

Šmalcova ABECEDA

Příloha IV.

Fotografie z činnosti Práce s knihou Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí* v MŠ

Příloha V.

Text písně *Mravenčí ukolébavka*

Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

Slunce šlo spát
za hromádku klád,
na nebi hvězdy klíčí.
Už nepracuj, mravenečku můj,
schovej se do jehličí.

Slunce šlo spát
za hromádku klád,
na nebi hvězdy klíčí.
Už nepracuj, mravenečku můj,
schovej se do jehličí.

R: Máš nožičky uběhané,
den byl tak těžký.
Pojď, lůžko máš odestlané
v plátku od macešky.

Spinká a sní
mravenec lesní
v hromádce u kapradí.
Nespinká sám,
s maminkou je tam,
tykadlama ho hladí.

Příloha VI.

Fotografie dětských kreseb

Příloha VII.

Fotografie z festivalu Tabook 2016 v Táboře

